

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Brno 2012

Jitka Kafková

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDÍÍ
Institut mezioborových studií Brno

Proces transformace českého vězeňství a jeho osobnosti

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

Vypracovala:
Jitka Kafková

Brno 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Proces transformace českého vězeňství a jeho osobnosti“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

Brno 7. 4. 2012

.....
Jitka Kafková

Poděkování

Děkuji panu PhDr. Miloslavu Jůzlovi, Ph.D. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěla poděkovat svému manželovi Michalovi a synovi Lukášovi za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytli nejen při zpracování mé bakalářské práce, ale i v průběhu celého mého studia, a čehož si nesmírně vážím.

Jitka Kafková

Obsah

Úvod	2
1. Stručné nastínění historie vězeňství	4
1.1 Počátky a vývoj vězeňství	4
1.2 Vězeňství v letech 1939 – 1945	9
1.3 Vězeňství v letech 1945 – 1989	11
1.4 Vězeňství od roku 1989 po současnost	19
1.5 Výhled českého vězeňství do roku 2015	23
2. Organizace českého vězeňství	27
2.1 Současný stav Vězeňské služby České republiky	27
2.2 Věznice	29
2.3 Vazební věznice	32
2.4 Ústav pro výkon zabezpečovací detence	34
3. Životopisy osobností procesu transformace českého vězeňství	36
3.1 Osobnosti historie Vězeňské služby ČR	36
3.2 Osobnosti současnosti Vězeňské služby ČR	40
4. Strukturovaný rozhovor	44
5. Závěr	56
Resumé	58
Anotace	59
Přehled použité literatury	60
Přílohy	62

Úvod

„Od těch dob, co lidé, nešetříce mravu a řádu, hlavní základ občanské jistoty porušili, nastali mezi nimi kázně a tresty. Přirozený i stanovný, světský i božský zákon tomu chce, aby káráním a trestáním rovnováha v mravním občanském životě se udržovala, a spravedlnosti zadosti činěno bylo. Není však jeden a týž způsob, jímž by činěné nepraví se trestalo a rušení bezpečnosti se zamezovalo. Ne všude panovalo, aniž posud jest stejné smýšlení o právích lidských, o křivdách a vyrovnávání jich, o zločinech a trestání jich, o vězení a uvězněných. Jinak toto vše ukázalo se u Pohanů, jinak u Židů, jinak u Muhametánů, jinak opět mezi Křesťany. Náboženství, národní povaha, celý stav mravní a občanské vzdělanosti vyměřovaly při tom meze, a ustanovovaly způsoby rozmanité.“ (Řezáč, F. J., 1995, s. 1)

Trest, potrestání, sankce jsou všechno synonyma, kterými společnost vymáhá dodržování svých norem. Pokud jedinec nedodrží závazná pravidla chování, která daná společnost vyžaduje, je mu udělen trest. Ten může znamenat nějaké omezení, újmu, ztrátu, nebo i bolest. A co je pak smyslem trestu? Tím může být náprava, odstrašení, ochrana společnosti nebo obnovení narušeného pořádku. Tresty používala každá společnost od nepaměti. S vývojem společnosti a jejího právního systému se tak mění i způsob ukládání trestu, druhy trestů, délka trestu, způsob jeho výkonu. V tradici římského práva se konečně prosadila i zásada, že trest lze ukládat jen na základě zákona a jen v jím stanovené výši. A tato zásada v moderních společnostech platí do dnes. Důležitým krokem bylo i zavedení práva na obhajobu, které se prosadilo ve vrcholném středověku.

Se změnami a vývojem společnosti souvisí nejen změny práva, trestu, ale automaticky se mění i smysl, systém a působení vězeňství. V současné době jsou často vyvolávány diskuse o účelnosti a hlavně účinnosti běžného trestu ve vězení a zkoušejí se různé alternativní tresty. Pohled na práci Vězeňské služby České republiky i postoj naší společnosti k vězňům, vězeňství a problémům, které s výkonem trestu odnětí svobody souvisí, bývá v dnešní době značně ovlivněn médii. Ta většinou upozorňují zejména na nedostatky a na negativní poznatky z práce celé vězeňské služby. Stav současného českého vězeňství a jeho polistopadový vývoj je výsledkem

pronikání liberálních myšlenek do tohoto odvětví, které je specifickým systémem sociální služby. Poslední tisíciletí znamená nové a zásadní podněty pro vězeňství. Objevují se nové závažné druhy trestných činů, jako jsou například teroristické činy nebo organizovaný zločin, které je nutné spolehlivě řešit.

V první části bakalářské práce popíši vývoj českého vězeňství rozděleného podle jeho významných etap. Zejména se zaměřím na české vězeňství v letech 1945 – 1989, proces transformace po roce 1989 a také nastíním výhled českého vězeňství do roku 2015.

V českém vězeňství proběhla od roku 1989 tzv. transformace vyvolaná společenskými a politickými změnami. Tyto změny v souladu s Evropskými vězeňskými pravidly musel někdo realizovat. Bylo by škoda tyto osobnosti, jež se v první linii zasloužily o transformaci českého vězeňství a posunuly ho na evropskou úroveň, nepřipomenout. Součástí práce budou krátké životopisy těchto významných osobností českého vězeňství.

Cílem mé bakalářské práce bude porovnání činnosti vězeňské služby od roku 1945 do současnosti a také pohled do budoucnosti. Cílem práce bude též připomenout vliv významných osobností na proces transformace českého vězeňství v těchto letech.

1. Stručné nastínění historie vězeňství

1.1 Počátky a vývoj vězeňství

Každá společnost má stanovena svá pravidla chování a závazné právní normy, jejichž dodržování striktně vyžaduje. K dodržování těchto pravidel a norem chování má každá společnost své vlastní prostředky. Za porušení následují zákonem stanovené tresty.

Tresty existují po celou dobu existence lidstva. V dávných kmenových seskupeních odpovídala komunita za to, že bude potrestaný každý skutek, který se považoval za kriminální. S rozvojem zemědělství a osídlováním vesnic a budováním měst se zároveň vyvíjely i náboženské a světské elity, které prosazovaly morální a společenské normy chování a trestání provinilců. Hlavním způsobem potrestání pachatele v současné době je jeho uvěznění.

Trest jakožto sankce, uvalená na pachatele vnější autoritou bez ohledu na to, jak své jednání hodnotí sám pachatel, se vyskytuje už v archaických společnostech. Běžnými sankcemi v té době byl například veřejný posměch, vyloučení z kmene, tělesný trest anebo smrt. Trest, který vynesl vůdce kmenu, vykonávalo celé tehdejší společenství. Ve starověkých společnostech bylo trestní řízení chápáno jako spor mezi poškozenými a jejich příbuznými a pachatelem. Ještě v antickém Římě musel žalobce obviněného sám chytit, předvést a usvědčit. Aby se předcházelo zbytečným žalobám, měl proces často charakter sázky. Pokud žalobce obviněného neusvědčil, musel sám zaplatit pokutu, kterou chtěl vymoci. V dnešní době si jen těžko dovedeme představit, že by žalobce sám viníka honil a dokonce ho sám usvědčoval.

Hrdelní a tělesné tresty, které ukládaly starší společnosti a nyní se ještě vyskytují v tradicionalistických a islámských zemích, byly postupně v moderních společnostech nahrazovány vězením nebo pokutami. Z tohoto je také patrné, že vývoj společnosti a s tím i vývoj jejího práva souvisí i s trestem. Dost těžko si dnes v naší zemi dovedeme představit uvalení tělesného trestu, který právě země vyznávající islám považují

za běžný trest. A jak je to se zmíněným trestem smrti? Všechny společnosti, které tento nejvyšší trest používaly nebo dokonce i dnes používají, ho považují za exemplární potrestání a jako jeho smysl vidí odstrašení každého, kdo by chtěl překročit přijatá pravidla a nastolený řád. Trest smrti se řídí politickými, náboženskými, finančními a jinými zvyklostmi. Mnoho národů oficiálně trest smrti již zrušilo, a tak se mnoho lidí domnívá, že tento trest patří již minulosti. Ale naopak s tímto trestem počítá legislativa nejpočetnějších národů světa. V naší zemi je tento nejvyšší trest spojován hlavně s politickými procesy. Především pak v padesátých letech, kdy byl zneužit komunistickou diktaturou. Až v roce 1990 byl tento nejvyšší trest v naší zemi zrušen a nahrazen možností uložení doživotního vězení za trestné činy, které jsou přesně vyjmenované v zákoně.

Na území dnešního českého státu nebyl nejstarší vývoj trestání závažných protispolečenských jevů nijak neobvyklý. Provinění se trestalo ihned na základě zvykového práva, smrtí nebo zmrzačením. Počátky českého vězeňství můžeme spojit s rozpadem Velkomoravské říše v roce 906 a s příchodem Konstantina a Metoděje, kteří k nám přinesli prvky byzantského práva, které nahrazovalo tehdy rozšířené právo zvykové. To bylo zachováváno a předáváno mezi lidmi z generace na generaci ústně společně se starými rodovými pověstmi, které obsahovaly potřebná poučení o tradicích dodržovaných předky. Stejně tak byly předávány i normy přípustného chování, které udržovalo existenci celé společnosti. Ustanovení zvykového práva, která odlišovala co je povoleným chováním a co už je trestným činem, nebyla nejspíše u jednotlivých kmenů úplně stejná. Zvykové právo v tehdejší době odráželo vzájemné vztahy členů rodu, ale i názory a hodnocení, která se týkala ceny života jedince, který se provinil. Také se posuzoval každý delikt podle závažnosti pro rod a úměrnost trestu, který byl udělen (Uhlík, 2006).

Jen velice pomalu docházelo ke změně názoru na vlastní účel trestu, ale i na jeho druhy a na způsoby zacházení s odsouzcenci. K většímu ovlivnění zažitých společenských norem pomohlo až proniknutí křesťanství na naše území. Věrozvěstové, kteří k nám přišli z oblasti Soluně, zde našli velice složitou situaci. Významným právním dokumentem té doby se stal zákoník „Zakon sudnyj ljudem“, který pro potřeby Velké Moravy upravil Konstantin. V tomto zákoníku byly uvedeny některé přestupky a zločiny a také zde byly určeny i tresty za ně udělované. Spory i žaloby měly být vždy

rozhodnuty pouze soudním řízením za účasti svědků. Žádný z trestných činů neměl být řešen svévolným násilím nebo krevní mstou. „Zakon sudnyj ljudem“ také rozlišoval, jak byl trestný čin spáchán, jestli byl spáchán úmyslně, nebo se stal z nevědomosti nebo lehkomyšlnosti nebo se pachatel nesnažil učinit opatření, která by zabránila spáchání trestného činu. Podle staroslovanských legend byl kníže Václav prvním, kdo se zajímal o vězně, byl proti násilí a přinesl tak do vězeňství první náznaky humanismu (Uhlík, 2006).

Zvykové právo bylo následně ovlivňováno křesťanstvím a nově upravované zásady práva, které byly po staletí postupně upravovány, musely být v souladu s příkázáním Desatera a také s biblí.

Středověk přinesl do soudnictví převážně tělesné tresty, které končily smrtí nebo ublížením na zdraví. Nesmyslná přiznání a křivá svědectví byla vymáhána mučením. Ve 13. až 15. století se často za podpory papeže konaly také čarodějnické procesy, při kterých se církev prostřednictvím takzvaných inkvizičních soudů zbavovala nepohodlných lidí. Vynesené tresty smrti pak byly vykonávány katem nebo upálením na hranici. Soudnictví v té době se opíralo především o vrchnostenské církevní a městské soudy. Podmínky tehdejších vězňů v hradních vězeních byly velmi nepříznivé. V těchto nevyhovujících podmínkách, kde byli společně muži, ženy a mladiství se rychle šířily i nemoci, a tak mnozí odsouzení brzy umírali. Jedním z možných trestů bylo i umuření provinilce hladem a žízní. Méně závažná provinění, jako opilství, tuláctví nebo prostituce, se trestala uvázáním nebo vsazením na pranýř. Pranýř představoval kombinaci tělesného trestu a morálního odsouzení. Odsouzenému mohly být ostříhány vlasy nebo třeba vypálena značka do kůže (Památník Pankrác, 1999).

V době baroka na přelomu 17. a 18. století bylo šířeno přesvědčení, že věznění nemá být tak surové a život vězňů má být chráněn. V našich zemích v této době vládla habsburská císařovna a česká královna Marie Terezie, která vydala nový trestní kodex, který omezoval tzv. hrdelní tresty a později v roce 1776 zakázala i mučení, které do té doby bylo používáno. Mučení nepodléhali kromě šlechty a vysoce postavených osob také děti, těhotné ženy, němí, hluchí a duševně nemocní. Syn Marie Terezie Josef II. se stal pokračovatelem nejen soudních, ale i vězeňských reforem. Josef II. nahradil trest smrti doživotním uvězněním v pevnosti. Tento trest byl vykonáván v brněnské pevnosti

Špilberk nebo ve Štýrském Hradci. Podmínky v těchto pevnostech, kde byly podzemní cely, byly velice tvrdé. Vlhko a chlad zde způsobovaly nemoci odsouzených a později i jejich smrt. Trest smrti byl opět obnoven roku 1803 Františkem II. V tomto období byly také zavedeny oddělené cely mužů, žen a mladistvích. V roce 1823 byla v Praze založena Svatováclavská trestnice. Tu je možné považovat za první státní věznici, kde docházelo k prvnímu výraznějšímu třídění vězňů (Památník Pankrác, 1999).

Protože Čechy, Morava i Slezsko byly součástí rakouského císařství, tak se bouřlivé události roku 1848 dotkly i nás. Docházelo především k rozporu v otázce udělování trestu smrti. Roku 1852 byl vydán císařský patent č. 117 o zločinech, přečinech a přestupcích, který byl na našem území využíván jako trestní zákon téměř 100 let. Podle tohoto zákona byl vykonáván trest odnětí svobody v těžkém žaláři, žaláři a vězení. Velkým pokrokem se stala skutečnost, že vězni již nebyli na celách spoutáváni. Poutací prostředky se používaly už jen při pokusu vězně o útěk nebo při jeho transportu. Vězeňství bylo zcela zestátněno a jeho řízení se ujalo ministerstvo spravedlnosti. V rámci příslušných soudních okresů byly budovány sítě vězeňských zařízení. Státní trestnice vznikaly buď výstavbou nových budov, nebo rekonstrukcí objektů, které původně sloužily jinému účelu. Tak v roce 1856 vznikla státní trestnice z původně středověkého hradu Mírov a další trestnice byla přebudována z někdejšího kartuziánského kláštera ve Valdicích u Jičína (Památník Pankrác, 1999).

Tato doba přinesla snahu o nápravu vězeňských osob převážně činností duchovních, popřípadě členy některých církevních řádů. Příkladnou práci v této oblasti vykonal vězeňský kaplan **František Josef Řezáč (1819 – 1879)**. Jeho působištěm byla ještě Svatováclavská věznice, kde jako první začal vězně vyučovat. Právem tak může být označován za nestora české penologie. František Josef Řezáč věřil v nápravu lidské populace především ve spojení mravní výchovy a vzdělávání.

„Věřil, že především dobré školství v novohumanizačním duchu, uplatňované i u vězeňské populace, nejen poučující ale i vychovávající, může podstatněji podpořit omezení zločinnosti jak u reagentů (dnes bychom řekli u recidivistů), tak především u prvotrestanců. Právě Řezáčovým přičiněním se naplno projevila i v našich zemích snaha uskutečňovat vzdělávání a vyučování vězeňské populace již na základě poznatků pedagogiky a dalších rozvíjejících se vědních oborů.“ (Uhlík, J. 1997, s. 28)

Rozpadem habsburské monarchie roku 1918 vznikla samostatná Československá republika. V jejím čele stál prezident T. G. Masaryk. Nově vzniklý stát navázal na historické penitenciární tradice, akceptoval rakouský trestní zákoník a k jeho naplňování vytvářel nové formy a postupy v právních a vězeňských otázkách. V Československé republice byly postupně zřízeny následující vězeňské a polepšovací justiční ústavy:

- 6 mužských trestnic k odpykání trestů delších než 1 rok až na doživotí (Plzeň, Leopoldov, Valdice, Ilava, Mírov, Řepy oddělení mladistvých mužů),
- 2 polepšovny pro mladistvé muže (Mikulov, Košice) do dosažení zletilosti,
- 1 ženská trestnice v Řepích,
- 1 trestní přechodný ústav v Leopoldově pro dlouholeté trestance, kteří již měli odpykány 2/3 trestu,
- 37 věznic krajských soudů pro vyšetřovance, kteří odpykávali trest do 1 roku,
- 397 věznic okresních soudů pro všechny vyšetřovance a trestance s uloženým trestem od 12 hodin do 1 roku (Památník Pankrác, 1999).

Každý jednotlivec se mohl seznámit se systémem tehdejšího československého vězeňství prostřednictvím publikace „Vězeňství v Československé republice“, která byla běžně dostupná. Všichni tak mohli sledovat činnost celého vězeňského systému, početnost a složení vězňů, vězeňského personálu, jak bylo s vězni zacházeno i prováděné kontroly. Celá publikace obsahovala i mnoho fotografií z jednotlivých vězeňských zařízení (Památník Pankrác, 1999).

Od roku 1922 začala zločinnost klesat, a tak se našemu vězeňskému systému ulevilo. Do 30. let došlo k velkému pokroku vězeňství a mohli jsme se v tomto ohledu rovnat i ostatním vyspělým státům. Československé vězeňství bylo před druhou světovou válkou na vysoké úrovni a bylo uznávané i ve světě (www.trestni.juristic.cz).

1.2 Vězeňství v letech 1939 – 1945

Nadále se na činnosti vězeňství významně podíleli učitelé, duchovní, lékaři a členové některých církevních řádů. Podstatné bylo i to, že odsouzení pracovali, také museli dodržovat pevné řády a kázeň. Tyto pevné řády a předpisy platily i pro personál věznic. Významnou osobností vězeňství této doby byl právník **JUDr. Emil Lány (1879 – 1945)**. Svou činností se významně podílel na vytváření moderních základů vězeňství. Byl uznávaným odborníkem na trestní právo a kriminologii. Jeho velkou snahou bylo vytvoření vhodných podmínek pro vězně, a to jak po stránce materiální, tak i v oblasti sociálních podmínek. Kládl důraz na schopnost vcítit se do potřeb vězně. Jako delegát československé vlády v mezinárodní komisi pro trestní právo a vězeňství se účastnil mnoha studijních cest po řadě evropských vězeňských zařízení (Historická penologie, 2004).

Dne 15. března 1939 byla obsazením českých zemí německými vojsky ukončena samostatnost Československa. V čele německého státu stál kancléř Adolf Hitler spolu s politiky nacionálně socialistické strany. Slovensko a Podkarpatská Rus byly odtrženy okupací, tak došlo k rozpadu Československé republiky a vzniku tzv. Protektorátu Čechy a Morava v rámci Velkoněmecké třetí říše. V Protektorátu spadala výkonná moc v Čechách a na Moravě pod německou okupační správu. Zatímco němečtí občané z území protektorátu podléhali vlastní justici, Češi byli v případech, kdy jednali proti zájmům Říše, souzeni německými soudy a mohli být posíláni do německých věznic a koncentračních táborů. Existence státního prezidenta, kterým byl Emil Hácha, a formální vlády neměla podstatný vliv na činnost správních, policejních a soudních úřadů v Protektorátu, která cílevědomě směřovala k poněmčování, vysídlování a fyzické likvidaci obyvatel Čech a Moravy (John, 2007).

Lidé, které zatkla německá kriminální policie nebo tajná státní policie (gestapo), byli souzeni německým zemským soudem, státním soudem, nebo rychlým soudem. Personál protektorátní správy ve vězeňství na všech stupních byl nucen složit slib věrnosti vůdci Velkoněmecké říše Adolfu Hitlerovi a zkoušku z německého jazyka. V souvislosti s protinacistickým odporem byly v letech 1939 – 1942 vyšetřovány desítky zaměstnanců protektorátního vězeňství, nejčastěji pak dozorců.

Německá trestní justice umisťovala zatčené ve věznicích do vyšetřovací vazby a posílala je do koncentračních táborů nebo na nucené práce. První koncentrační tábor vznikl v německém Dachau. Podle jeho vzoru pak vznikaly další tábory. Správu a ostrahu koncentračních táborů zabezpečovala ozbrojená složka SS (Schutz Staffel). K vybudování menšího koncentračního tábora na území Protektorátu posloužila bývalá vojenská pevnost Terezín u Litoměřic (Památník Pankrác, 1999).

Každá norma (vyhlášky, výnosy, oběžníky a pokyny) vydávaná protektorátní vládou byla schvalována říšským protektorem. Působnost dozoru, všeobecná správa a řízení soudních věznic a trestnic se po dobu protektorátu několikrát měnila. V roce 1943 přešla na vrchní soudy a v roce 1945 se vrátila zpět do působnosti ministerstva spravedlnosti. Pro činnost německé policie a justice byla zabrána všechna vězeňská zařízení. Jako vyšetřovací věznice smutně prosluly Petschkův palác a pankrácká věznice v Praze, Kounicovy koleje a také pevnost Špilberk v Brně.

K třídění vězňů nacisté používali zvláštní postup. Tento postup vycházel z antroporasyových teorií a opíral se o příslušné rasové zákony. Také karty vězňů obsahovaly tzv. rasový popis vězněných osob, ten obsahoval například velikost a tvar uší, obvod lebky nebo barvu očí a vlasů. Podle tohoto rasového hodnocení pak bylo dále s vězni nakládáno (Památník Pankrác, 1999).

Válečná léta představují tragickou kapitolu v dějinách českého vězeňství, které kromě svého tradičního účelu sloužilo i k perzekuci odpůrců nacistického režimu. Svědectví o zvrácenosti této doby přináší i autentické prostředí tzv. pankrácké sekyrárny.

1.3 Vězeňství v letech 1945 – 1989

Československá republika byla obnovena po porážce hitlerovských vojsk roku 1945. V čele Československé republiky stanul prezident Edvard Beneš. Všechny státní instituce včetně vězeňství se postupně vracely do podoby před válkou. Roky 1945 až 1947 znamenaly především snahu o odsun německých říšských občanů, kteří žili na území Protektorátu zpět do Německa.

Životní podmínky vězňů byly v prvních letech po válce velice špatné. Vedle přeplněnosti věznic a trestních ústavů je zhoršoval i nedostatek základních životních potřeb a neuspokojivé hygienické podmínky. Vybavení objektů odpovídalo předválečné technické úrovni. Jako nutné se tak jevílo vybudování především nových záchodů a koupelen přímo na ubikacích vězňů. Byl také nedostatek slamníků a postelí, proto i někteří vězni byli nuceni spát na zemi. Velkým problémem byl též příděl paliva, který stačil většinou na vytopení jen některých provozů. Na celách proto byla většinou velká zima. Ještě v roce 1948 byly v zimních měsících například ve věznici Valdice z důvodu hospodárnosti vytápěny cely jen jednu hodinu denně. Zdravotní stav trestanců v poválečné době byl neutěšený. Špatné hygienické poměry a také nemožnost oddělit nemocné tuberkulózou od ostatních trestanců vedla k šíření této plicní choroby. Ve věznicích se také projevil nedostatek brambor, zeleniny a solí. Nelze se tak divit vysoké úmrtnosti mezi vězni, která přetrvávala až do počátku 50. let (John, 2007).

Po II. světové válce dochází ke stagnaci ve vývoji vězeňství a zachovávají se staré úvahy o trestu jako represivním, nikoli nápravném prostředku. Situaci ve vězeňství také komplikovaly stále se zhoršující vztahy mezi demokratickými politickými stranami a komunisty, kteří vyhledávali jakoukoli příležitost narušit snahy o navázání dalšího vývoje našeho vězeňství na jeho předválečné demokratické tradice (Kaplan, 1991).

V zacházení s odsouzenými doznávaly ještě do konce 40. let formy a metody známé z předválečné doby. Radikální reformou se pak stal Vězeňský řád z roku 1951. Vězni byli rozdělováni do čtyř skupin. Jednotlivé skupiny měly stanovené různé výhody. Tyto výhody se týkaly třeba četnosti návštěv, odesílání nebo přijímání korespondence, úpravy cely nebo možnosti vlastnit různé předměty. Na toto rozdělení do skupin měl

velký vliv třídní přístup. Například do I. skupiny byli zařazováni ti, kteří vzhledem ke svému třídnímu původu zůstávali nepřáteli lidově demokratického zřízení nebo ti, kdo měli špatnou pracovní morálku (John, 2007).

České vězeňství bylo po roce 1945 postiženo řadou deformačních vlivů, a to především:

- zpolitizováním činnosti pracovníků vězeňství (po roce 1948 bylo přihlíženo k členství v KSČ, ve všech organizačních článcích byly zřízeny funkce politických pracovníků),
- proti vězňům označeným jako „třídní nepřítel“ byl uplatňován policejní přístup s represivní funkcí vězeňství,
- bez ohledu na pracovní podmínky a vhodnost pracovišť byli vězni využíváni k ekonomickému řešení vleklých problémů národního hospodářství,
- vojenským zacházením s vězni,
- byrokratickým přístupem k řízení vězeňství (projevoval se neúměrnou administrativou, rozhodnutí byla ovlivňována směnicemi stranických orgánů) (John, 2007).

Po svém vítězství ve volbách v roce 1946 se komunistická strana systematicky a cílevědomě připravovala na převzetí politické moci v Československu, a to i za použití ozbrojené síly. Klement Gottwald využil vládní krize v únoru 1948 a donutil prezidenta k přijetí demise většiny ministrů a navrhl nové složení vlády, které vyhovovalo záměrům komunistů. Sám se stal nejdříve předsedou nové vlády a později prezidentem a pod silným politickým vlivem Sovětského svazu nastolil i v naší zemi třídní diktaturu. Tak byly vytvořeny podmínky ke vzniku totalitního státu, v němž užití způsoby represe, vztah státní moci k vězňům a zacházení s nimi, zvláště s politickými vězni, bylo zcela neobvyklé. Ti, kteří byli označeni za tzv. třídní nepřátele, byli stíháni a odsuzováni k mnohaletým trestům odnětí svobody a umístováni do táborů nucených prací. Tyto tábory byly sice roku 1956 zrušeny, ale třídně politický přístup k vězňům přetrvával (Památník Pankrác, 1999).

K nové úpravě výkonu trestů odnětí svobody došlo v roce 1950 vydáním nového trestního zákona a trestního řádu. Tyto zákony chránily především totalitní politické a hospodářské zřízení. Vězeňské předpisy z období první republiky s konečnou platností nahradil Vězeňský řád vydaný v roce 1951. Tím byla zavedena přísná třídně politická diferenciací vězňů. Dále byl vydán Služební řád Sboru nápravně výchovné stráže. Roku 1953 bylo vězeňství převedeno do působnosti ministerstva národní bezpečnosti. Ústředním orgánem vězeňství se stala Správa nápravných zařízení MNB (Památník Pankrác, 1999).

Když došlo k zániku ministerstva bezpečnosti, novým vrcholným řídicím orgánem vězeňství se na dalších 15 let stalo ministerstvo vnitra. Celá přestavba resortu vězeňství vycházela ze sovětského vzoru. Sovětský vliv na tehdejší československé vězeňství se pravděpodobně projevil i v převzetí termínu nápravně pracovní tábory, který se používal do počátku 60. let (John, 2007).

Po roce 1948 se začalo projevovat úsilí o reformu deformovaného vězeňství. Počáteční stádium vývoje socialistického vězeňství, které bylo započato po roce 1948 a během něhož bylo dosaženo úplného popření všeho kladného, co do československého vězeňství přineslo období první republiky, skončilo mezi lety 1956 až 1957. Konec padesátých a hlavně počátek šedesátých let byl v našich vězeňských zařízeních naplněn přemírou zbytečné bolesti a utrpení jak fyzického, tak i duševního. Nejslabším článkem vězeňství zůstávala výchova vězňů. Druhé období vývoje totalitního vězeňství spadá do rozmezí let 1957 až 1962. Jednalo se o přípravné období, v němž mělo být dořešeno v první řadě zaměstnávání odsouzených v průmyslu, vydání základních předpisů, zkvalitnění strážní a eskortní služby a pokračovalo uskutečňování pokusů o vypracování soustavy výchovné práce. Třetí část vývoje socialistického vězeňství započala koncem roku 1962 a skončila událostmi v letech 1968 až 1970. Pokusy o zavedení nového výchovného systému byly podpořeny vypracováním zákona č. 59/1965, ve kterém se značným zpožděním vzhledem k evropskému humanizovanému vývoji vězeňství konečně byla přesněji vymezena práva vězňů, která ovšem nebyla, díky tehdejší situaci ve vězeňských zařízeních, možná plnit (Uhlík, 2006).

Další změnu přinesl rok 1960, kdy úkoly ministerstva národní bezpečnosti přešly pod ministerstvo vnitra. Došlo i k organizačním změnám, byla zrušena krajská oddělení nápravných zařízení a nově vznikla Správa nápravných zařízení ministerstva vnitra. Ze Směrnice pro nápravně výchovnou činnost mezi odsouzenými v nápravných zařízeních MV z roku 1961 vyplývá, že političtí vězni tvořili zvláštní kategorii tzv. „třídních nepřátel“. Rozhodujícím kritériem se stala třídně politická charakteristika odsouzeného a ne druh a závažnost spáchaného trestného činu. Z čistě politických důvodů byli v této době mnozí odsouzeni k trestu smrti oběšením. Mezi známé oběti totalitního režimu padesátých let patří generál Heliodor Píka a poslankyně JUDr. Milada Horáková. Oba byli popraveni (Památník Pankrác, 1999).

Vězeňství v českých zemích na počátku 60. let 20. století rychle opouštělo, nejen z důvodu nepříznivých materiálních podmínek po II. světové válce, prvorepublikové způsoby zacházení s vězni, ale především i původní humánní zaměření a výchovné vztahy československého vězeňství z období před rokem 1938. V prvních letech po únoru 1948 a dokonce ještě dlouho poté neexistovala představa o budoucí koncepci československého vězeňství, ale hlavní záměr do budoucna byl již zřejmý. Vězeňství jako významný represivní systém mělo napomáhat hlavně k udržení získané moci a mělo zajistit izolaci odpůrců totalitního režimu. Chyběla zde i jakákoliv vůle zlepšit vězňům životní podmínky v humánnějším duchu (Uhlík, 2006).

Na začátku 60. let bylo rozhodnuto o zrušení dvojkolejného řízení věznic pražskou správou nápravných zařízení a současně krajskými odděleními, která postupně zanikala. Ale ani tato nová organizace vězeňství však neměla dlouhého trvání. Vrcholným orgánem vězeňství se stala Správa SNV, která přímo řídila tři účelová zařízení a 32 nápravně výchovných ústavů pro výkon trestu odnětí svobody a pro výkon vazby. Nová právní norma upravovala poprvé od skončení války práva a povinnosti osob ve výkonu trestu do podoby zákona a v kvalifikaci vězňů potvrdila pokračující posun od hlediska třídního ke kriminologickému (John, 2007).

Rok 1968 přinesl okupaci Československa sovětskými vojsky. V dubnu a v srpnu téhož roku došlo ke vzpourám odsouzených ve věznicích v Minkovicích, Příbrami a Opavě. Rozhodnutím prezidenta republiky byla vyhlášena rozsáhlá amnestie a ve dnech 9. a 10. května 1968 bylo propuštěno 5500 odsouzených. Objevily se požadavky,

aby vězeňství bylo vráceno zpět do pravomoci ministerstva spravedlnosti. Tento požadavek byl uskutečněn zákonem národní rady č. 2/1969 s platností od 1. 1. 1969. Československé vězeňství se vracelo po roce 1969, v době takzvané normalizace, opět direktivně jako celek do období totalitních praktik předchozích let. Vězeňství se znovu stalo systémem uzavřeným před společností (Kaplan, 1991).

Po federativním uspořádání státu vzniklo Ministerstvo spravedlnosti České republiky a Ministerstvo spravedlnosti Slovenské republiky. Tato ministerstva převzala do své působnosti řízení vězeňství. Sídla těchto ministerstev byla v Praze a v Bratislavě. Počátkem 60. let dochází ke zmírnění třídního hlediska při posuzování vězňů. Rozlišování vězňů podle třídně politické diferenciacce bylo nahrazeno zařazováním odsouzených do tří nápravně výchovných skupin. Zařazování bylo prováděno na základě rozhodnutí soudu. Do I. nápravně výchovné skupiny byly zařazovány většinou prvovězni za méně závažnou trestnou činnost, do II. nápravně výchovné skupiny osoby, které se v posledních 10 letech dopustily úmyslného trestného činu a do III. skupiny zejména zvláště nebezpeční pachatelé a recidivisté. Odsouzení, kteří byli zařazeni do této poslední skupiny, měli umožněn pouze organizovaný pohyb po nápravném zařízení, na celách byli uzamykáni, návštěvy měli povoleny pouze jednou za šest měsíců na jednu hodinu, balíček dostávali jen jako odměnu, dopisy směly chodit pouze na jedinou adresu, na cele mohli mít jen povolené rodinné fotografie, knihy a učebnice a omezení se týkala i zájmových aktivit. Tato klasifikace zůstala v platnosti dalších 25 let (Památník Pankrác, 1999).

Od počátku 60. let se v oficiálních písemnostech vztahujících se k oboru vězeňství klade stále větší důraz na výchovný účel trestu odnětí svobody. Podle Řádu výkonu trestu odnětí svobody z roku 1961 se k doplnění základních školních znalostí odsouzených zřizovaly v jednotlivých NPT zvláštní školy s náplní učiva pro všeobecné vzdělávací školy (John, 2007).

Československo přijalo v polovině šedesátých let sérii mezinárodních předpisů. Ty vymezovaly zacházení s odsouzenými osobami. V této době se začíná prosazovat pedagogickopsychologický přístup k vězňům. Zavedení nápravně výchovné činnosti v nápravně výchovných ústavech umožnilo, aby s odsouzenými pracovali vychovatelé, sociální pracovníci, učitelé, speciální pedagogové a psychologové, kteří byli absolventy

střední odborné nebo vysoké školy náležitě specializace. Tito vězeňští odborníci při své každodenní činnosti s odsouzenými přinášeli do výkonu trestu odborné přístupy a tím kladně měnili způsob zacházení s odsouzenými a sociálně patologické prostředí v jednotlivých ústavech (Památník Pankrác, 1999).

Jako hlavní úkol při zacházení s vězňenými osobami zůstávala pracovní činnost. V tomto období prošlo zaměstnávání odsouzených zásadní přeměnou. Obvyklé vězeňské zaměstnání jako bylo draní peří nebo vázání povřísel nahradily práce z oboru strojírenství nebo sklářství. Nejpodstatnější roli při zajišťování práce pro vězňené osoby zajišťovaly velké národní podniky. Pracovalo se šest dnů v týdnu, někdy i v neděli dopoledne. Normy na většině pracovišť byly velice přísné, splnit normu bylo někdy možné jen přesčasovou prací. Odsouzení pak dostávali kapesné v táborových platidlech dle výkonnosti (John, 2007).

V roce 1967 byl založen **doc. PhDr. Jiřím Čepelákem (1915 – 1989)** Výzkumný ústav penologický. Jiří Čepelák ústav řídil a zároveň se sám podílel na jeho vědeckovýzkumné i odborně pedagogické činnosti. V tomto ústavu byl vytvořen tým odborníků – psychologů, pedagogů, sociologů a právníků. Ústav se tak stal odborným centrem vězeňské služby. Specialisté, kteří pracovali v tomto penologickém ústavu, se věnovali studiu osobnosti vězňeného pachatele, možnosti jeho nápravy a podmínkami pro resocializaci v nápravně výchovných ústavech. Podstatná pro práci byla zahraniční literatura a kontakty s podobnými zahraničními pracovišti po celém světě. Prostřednictvím bohaté publikační činnosti a také formou odborných seminářů a školení se výsledky základních i aplikovaných výzkumů převáděly do praxe. Výzkumný ústav penologický poskytoval vězeňským specialistům celou sérii diagnostických a terapeutických postupů, individuálních i skupinových, které se stále více uplatňovaly při zacházení s odsouzenými. Výsledkem bylo zlepšení výchovně vzdělávacího působení na mladistvé odsouzené a léčebně výchovné zacházení s odsouzenými alkoholiky a osobami, u kterých se ve větší míře vyskytovaly psychopatické poruchy. Výzkumný ústav penologický se přesvědčivě snažil o rozvoj odbornosti v českém vězeňství (Památník Pankrác, 1999).

Počet vězeňských zařízení v této době lehce kolísal. V českých zemích existovalo 9 až 11 věznic, ve kterých se vykonávala vazba, 23 NVÚ pro výkon trestu odnětí svobody rozdělených do tří nápravně výchovných skupin a nápravně výchovné ústavy určené pro mladistvé. Ve vězeňských zařízeních se zvyšoval počet osob ve vazbě i ve výkonu trestu, takže koncem roku 1967 bylo v českých zemích 26 400 a na Slovensku 11 700 vězňů (John, 2007).

České vězeňství v sedmdesátých letech bylo poznamenáno zejména přizpůsobováním organizační struktury vězeňství potřebám širokého pracovního nasazení vězňů. Nejen na politické, ale i na čistě kriminální vězně doléhalo přecenění významu práce vězňů a snah o co největší rentabilitu vězeňských zařízení. Pracovní aktivity sice byly považovány za hlavní složku výchovného působení na odsouzené, ale ideová stránka věci ustupovala do pozadí a důraz byl kladen na stránku ekonomickou.

Z důvodu přeplněnosti věznic na přelomu 70. a 80. let došlo ke zhoršení podmínek výkonu trestu odnětí svobody. V celách některých věznic se tísnilo i několik desítek odsouzených. To přinášelo násilné konflikty, porušování norem, ale i homosexualitu. Množství kázeňských trestů značně převyšovalo počty kázeňských odměn. Depresivní stavy vedly některé jedince až k sebevraždám. Případy hladovek a sebepoškozování zase většinou souvisely se snahou dostat se na nemocniční oddělení. Od konce 70. let došlo k podstatnému snížení množství jídla i jeho kvality. Ti, kteří neplnili stanovené pracovní normy, dostávali stravu bez masa a neměli nárok na přídavek. Problémem byl i nedostatek léků (John, 2007).

V roce 1976 československá vláda připojila podpis pod mezinárodní dohodu o dodržování lidských práv, která byla výsledkem takzvané Helsinské konference v roce 1975. Toho využili signatáři Charty 77 a chtěli, aby komunistický režim lidská práva u nás opravdu dodržoval. Během 70. let v důsledku velkého počtu politických soudních procesů získávaly naše bezpečnostní složky všeobecně nepříznivé hodnocení u naprosto převažujícího počtu našich občanů. Nepříznivý vztah veřejnosti, který pochopitelně postihl i vězeňství, vedl ke značnému a dlouhodobému poklesu společenské prestiže, především dozorců, ale i dalších pracovníků v našich vězeňských zařízeních, kterou nebylo lehké postupně po roce 1989 překonávat.

Pod záminkou rušení neefektivních výzkumných pracovišť, které bylo celostátní akcí, zrušil tehdejší ministr spravedlnosti JUDr. Jan Němec dne 31. 12. 1980 Výzkumný ústav penologický. Zrušením Výzkumného ústavu penologického došlo k zániku odborné základny českého vězeňství, která do té doby úspěšně plnila své poslání navzdory nepříznivým společenským podmínkám vyplývajícím z procesu tzv. politické normalizace.

Zrušení ústavu předcházely zvyšující se vliv státní moci vůči zastáncům lidských práv. Zvláště po vzniku Charty 77, což mělo za následek zvýšení počtu politických vězňů ve výkonu vazby a trestu odnětí svobody. Zrušení Výzkumného ústavu penologického znamenalo zásadní ochromení odborné činnosti ve vězeňství a zastavení pozitivních změn, které měly svůj původ v dílčí reformě vězeňství z roku 1968. Uplatňování pedagogicko-psychologických zásad komunikace s vězni bylo potlačeno vyžadováním prvků vojenské kázně u odsouzených i obviněných. Do činnosti Sboru nápravné výchovy se promítl tvrdý politický a policejní přístup k vězňům, preference jejich ekonomického využívání, zejména při řešení potíží národního hospodářství, dále uplatňování vojenských metod řízení a také byrokratizace celého vězeňského systému (Historická penologie, 2003).

V práci s odsouzenými byl hlavní důraz kladen na kolektivní působení prostřednictvím sdělovacích prostředků, přednášek nebo promítání filmů. Za nejvýznamnější formu politického ovlivňování se od poloviny 70. let považovala výuka občanské nauky pro mladé delikventy a osoby s „relativně kladným přístupem k výkonu trestu“ (John, 2007).

Rok 1980 znamenal pro české vězeňství zásadní změnu. Většina vězeňských objektů byla ve špatném technickém stavu. Stejně tak jejich technické vybavení a zabezpečovací systémy byly zastaralé. S upevňováním normalizačního režimu byla postupně obnovena donucovací a izolační funkce vězeňství a jeho výchovná funkce byla odsunuta do pozadí. Totalitní vězeňství se projevovalo jako uzavřený systém, bez účinné kontroly veřejnosti, které zavedlo militantní dril plný ponižování, metody maximálního pracovního vytížení vězňů bez poskytování nutné péče. Vše bylo tajné a utajované, svázané množstvím interních předpisů, obklopené atmosférou strachu a obav u nejširší veřejnosti (Uhlík, 2006).

1.4 Vězeňství od roku 1989 po současnost

Zakročení pořádkových sil proti studentskému pochodu v listopadu 1989 se stalo významným předělem v našich novodobých dějinách. Na základě vnitropolitických změn v Československé socialistické republice po 17. listopadu 1989 dochází k obnově demokratického státu v čele s prezidentem Václavem Havlem.

Politické události brzy rezonovaly ve vězeňských zařízeních. Odsouzení požadovali výrazné změny systému a vyhlášení všeobecné amnestie. Tu prezident republiky oznámil 1. ledna 1990. Svým rozsahem se dala porovnat pouze s amnestií z roku 1953. Ve věznicích a NVÚ zůstalo po amnestii z původních 23 000 vězněných osob přibližně 6 000. V této euforické náladě se dokonce uvažovalo o snížení počtu věznic. Bohužel další roky přinesly vzestup počtu vězňů (Památník Pankrác, 1999).

Trest smrti byl zrušen v roce 1990 zákonem č. 175 a od té doby nejpřísnějším trestem zůstává doživotní trest, který by měl být krajním řešením vyhrazeným pro nejnebezpečnější formy sociálně deviantního chování. Doživotní trest v současné době vykonává třicet osm mužů a dvě ženy.

Následovaly vzpoury vězňů odsouzených za násilné trestné činy, kterých se amnestie netýkala. V roce 1990 došlo ve věznici Leopoldov k jedné z největších vzpour vězňů u nás, která trvala celý měsíc. Při této vzpouře, které se zúčastnilo, až na 200 vězňů shořela i jedna z budov věznice.

Po listopadu 1989 byl ve všech oblastech naší společnosti postupně nastolován nový pořádek. Zásadní změny se týkaly i vězeňství. S tím souvisel prioritní úkol:

„V této souvislosti je prioritním úkolem vybudování takové organizační struktury našeho vězeňství a jeho obsahové náplně, která by v zákonných mezích vytvářela podmínky pro kvalifikovanou sociální službu poskytovanou jedincům, kteří se svým chováním dostali do rozporu se zákonem. Zásadní význam v této oblasti má vytvoření kvalifikovaného vězeňského personálu schopného plnit výchovné poslání, o jehož

smysluplnosti nebude mít informovaná veřejnost pochybnosti, protože naplňování cíle výkonu trestu odnětí svobody bude prováděno v souladu s principy humanizace.

Předložená koncepce byla zpracována na základě Evropských vězeňských pravidel, která v sobě obsahují všechny mezinárodní zásady platné pro oblast vězeňství.“

(Koncepce rozvoje vězeňství v ČR, 1998, s. 9)

V roce 1992 byla zpracována nová koncepce českého vězeňství v duchu Evropských vězeňských pravidel, ale i vlastních humanizačních tradic, na jejímž základě byl vydán zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráž, který zásadním způsobem reformoval organizaci, řízení a výkon českého vězeňství. Dnem 1. 1. 1993, tak vznikla Vězeňská služba České republiky. Nově byly vytvořeny tři skupiny zaměstnanců: vězeňská stráž a justiční stráž, jejichž služební poměr se řídil zákonem č. 186/1992 Sb., o služebním poměru Policie ČR a dále správní služba s civilními zaměstnanci v pracovním poměru podle zákoníku práce. V reformním období provádělo kontrolní činnost ve vězeňství Ředitelství SNV a komise pro vězeňství ČNR. Dozorovaná činnost prokurátorů zanikla transformací prokuratury na státní zastupitelství (Uhlík, 2006).

Postupně byla vypracována nová koncepce reformy českého vězeňství. Tato koncepce stále představuje teoretické východisko i praktický program pro postupné vytváření moderního vězeňského systému. Byl to rozhodný krok při transformaci vězeňství podle Standardních minimálních pravidel OSN pro zacházení s vězni. Od počátku se nová reforma opírala o nové vymezení účelu trestu a trestání (Jůzl, Olejníček, 2004).

Aby bylo možné novou koncepcí postupně zavádět do praxe, bylo nutné přehodnotit poválečný vývoj českého vězeňství a především rozeznat důvody a okolnosti všech deformačních vlivů. Jako první bylo nutné provést depolitizaci vězeňství, která byla v minulých letech obávaným mocenským prostředkem k dosažení cílů jedné politické strany. Depolitizace byla umožněna jednak zrušením vedoucí úlohy KSČ a jednak zákazem členství v politických stranách pro osoby ve služebním poměru ve vězeňství.

Další nevyhnutelnou změnou byla demilitarizace vězeňství s cílem odstranit nesmyslné vojenské prvky při zacházení s vězni. Demilitarizace byla významným způsobem podpořena zákonem o Vězeňské a justiční stráž České republiky. Ministr

spravedlnosti rozhodl o zcivilnění funkcí ve správní službě. Vyhláškou ministerstva spravedlnosti je jasně dáno, které funkce ve správní službě VS ČR mohou zastávat výlučně zaměstnanci v pracovním poměru a funkce, v nichž mohou být příslušníci ve služebním poměru.

Decentralizace vězeňství byla dalším nutným krokem, který měl vést k posílení pravomoci ředitelů jednotlivých vězeňských zařízení. Decentralizace byla zahájena vydáním nových organizačních řádů. Došlo k početní redukci a restrukturalizaci ředitelství SNV a k omezení jeho funkce na koncepční, metodickou, kontrolní a koordinační. Ředitelům jednotlivých organizačních článků byla svěřena širší pravomoc zejména v oblasti personální.

Posledním velmi důležitým krokem se stalo vytvoření předpokladů k celkové humanizaci vězeňského systému. Humanizace vězeňství spočívá v přísném a přesném dodržování Listiny základních práv a svobod při zacházení s obviněnými a odsouzenými, pokud zákon nestanoví jinak. Dále spočívá ve vytváření příznivého sociálního klima v místech vazby a výkonu trestu odnětí svobody, které významným způsobem ovlivňují nejen personální, ale i materiální podmínky vazebních věznic a věznic (Koncepte rozvoje vězeňství v ČR, 1998).

Vznik Institutu vzdělávání VS ČR ve Stráži pod Ralskem dal možnost k vytvoření vhodných personálních podmínek k humanizaci vězeňství. Od roku 1993 Institut vzdělávání VS ČR zabezpečuje teoretickou i praktickou odbornou přípravu příslušníků a občanských pracovníků vězeňské služby.

Materiální podmínky byly postupně zlepšovány zprovozněním nových vězeňských objektů nebo úpravou provozního zázemí stávajících vězeňských objektů. Byly také vybudovány nové vazební věznice v Břeclavi, Karviné a ve Znojmě. Nová věznice vznikla v Jiřicích (Koncepte rozvoje vězeňství v ČR, 1998).

S novou koncepcí týkající se vězeňství vyvstal problém, nakolik lze humanizovat trest, aby ještě zůstal trestem. V moderní společnosti by měl trest plnit především funkci regulativní. Tzn., že je na trest možno pohlížet jako na prostředek, který společnost používá jak na svoji ochranu, tak jako zpětnou vazbu pro provinilce.

Aby trest zůstal trestem a jako takový plnil funkci regulativní, musí obsahovat určitou míru újmy, přiměřenou jednak provinění a jednak osobnosti provinilce. To, co je trestem pro jednoho, nemusí být trestem pro druhého. Základní charakteristikou trestu je újma způsobená provinilci (Koncepce rozvoje vězeňství v ČR, 1998).

Humanizace trestu nesmí jít na úkor jeho účinnosti. Neúčinný trest je nehumánní jak z hlediska společnosti, tak z hlediska provinilce. Neúčinný trest má za následek recidivu kriminálního chování a teda poškození společnosti i jednotlivce. Na tomto základě lze humánní trest vymezit jako: *„Nezbytně nutnou újmu po nezbytně nutnou dobu, event. doplněnou takovým zacházením s provinilcem, aby trest splnil svoji regulativní funkci.“* (Koncepce rozvoje vězeňství v ČR, 1998, s. 16)

Na základě nové koncepce měl výkon trestu splňovat hlavně resocializační efekt. To znamená, že samotný výkon trestu odnětí svobody má být vykonáván tak, aby napomohl odsouzenému k bezproblémovému návratu do společnosti. Aby byl připraven na normální život na svobodě. Trest by měl zůstat určitou formou sankce za spáchaný zločin, ale neměl by pro odsouzeného znamenat ponižování jeho lidské důstojnosti a jeho občanská práva by měla být omezena pouze v nezbytném rozsahu.

Reformu vězeňství nelze provést jenom zákonem nebo organizačním opatřením. Všechny koncepční představy i reformní úsilí jsou úzce spjaty s odbornou připraveností a profesionální zdatností vězeňského personálu. Vše záleží na vězeňském personálu, na tom, jak se vyrovná se všemi změnami, jak je pochopí a jak se s nimi ztotožní. Pro pracovníky vězeňské služby není vždy snadné zajistit bezpečnost a kázeň ve věznicích v některých konkrétních případech a respektovat při tom plně občanská a lidská práva vězňů. V předlistopadovém období byl účelně pěstován pocit nadřazenosti vězeňského personálu nad osudy vězňů. Hlavním úkolem současnosti je tedy vysoce profesionální příprava pracovníků ve vězeňství, kteří budou schopni reformu vězeňské služby naplnit (Jůzl, Olejníček, 2004).

1.5 Výhled českého vězeňství do roku 2015

Postupem času prošlo české vězeňství celou řadou změn. Zánikem Sboru nápravné výchovy a zřízením vězeňské služby došlo k celkové přeměně a transformaci vězeňského systému v České republice. Vězeňská služba byla postupně osvobozena od přímého vlivu politických stran, zbytečných militantních prvků, nepřiměřené centralizace a byrokracie. Odpovědnost za její činnost byla svěřena do rukou generálního ředitele, kterého jmenuje ministr spravedlnosti. I jednotliví ředitelé vazebních věznic a věznic dostali větší pravomoci. Jedná se zejména o pravomoci v oblasti personální a ekonomické.

Ve shodě s potřebami k dodržování základních lidských práv a občanských svobod byl vydán zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, který vymezil, že obvinění mohou být vystaveni jen těm omezením, která jsou nutná pro trestní řízení. K prohloubení humanizace a specializovaného zacházení s odsouzenými byl vydán zákon č. 294/1994 Sb., který upravil a doplnil pojmenování a členění zařízení pro výkon trestu na věznice s dohledem, dozorem, ostrahou a zvýšenou ostrahou.

K systémové a tvůrčí aplikaci požadavků Evropských vězeňských pravidel na základě nových poznatků a zahraničních zkušeností byl vydán zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ale ke změně základních typů věznic nedošlo. Vnitřní kontrolní činnost vězeňství se stala jedním z důležitých úkolů generálního ředitelství VS ČR a odboru generální inspekce ministerstva spravedlnosti. Dohled nad výkonem vazby a trestu začali vykonávat příslušní státní zástupci, poslanci a inspekční instituce při Radě Evropy a Organizaci spojených národů (České vězeňství, 2009).

Vězeňství po roce 1989 nastoupilo v České republice radikální transformaci. Teoretický základ této transformace tvořila koncepce českého vězeňství, která byla tvořena od počátku devadesátých let a která byla inspirována zejména zahraničními vězeňskými systémy. Na tyto první polistopadové změny, které byly nově vytvořeny, pak navázala nová koncepce českého vězeňství vydaná v roce 2005.

Původní koncepce z devadesátých let byla naplněna v oblasti cílů a obsahu zacházení s vězni. Méně pak došla naplnění v souvislosti se záměry decentralizace řízení a vytvoření vhodných materiálních podmínek pro řádnou správu věznic. Zároveň také bylo nutné přihlídnout ke vstupu České republiky do EU. Zatímco vězeňské systémy vyspělé Evropy se po celá desetiletí vyvíjely kontinuálně, český vězeňský systém stál před nejednoduchým úkolem transformovat se zásadně, a to v poměrně krátké době. Z daného je patrné, že nastal čas k zformulování a zpracování koncepce nové, která zajistí další plynulý rozvoj českého vězeňství (Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015, 2005).

Vývoj vězeňství, jeho celková kulturní úroveň a materiální podmínky odráží vývoj, kulturní a ekonomické úrovně celé společnosti. Způsob zacházení s pachateli trestných činů vyjadřuje velmi zřetelně i vztah společnosti k jedinci a postoj k občanským právům a svobodám (Koncepce rozvoje vězeňství v ČR, 1998).

Současnou podobu českého vězeňství zcela určuje právní řád České republiky. Z hlediska právní síly mají v právním řádu prioritní postavení ústavní zákony včetně Listiny základních práv a svobod. Koncepce rozvoje českého vězeňství předpokládá některé legislativní změny tak, aby vytvářely dostatečný prostor pro realizaci koncepčních záměrů.

Nová koncepce vězeňské služby obsahuje základní principy jednání s vězňenými osobami. Tyto principy vycházejí především z Listiny základních práv a svobod, z českého právního řádu a také z Doporučení Rady Evropy. Jsou jimi zejména:

- a) se všemi osobami, jež jsou omezeny na svobodě, musí být zacházeno s ohledem na jejich lidská práva a lidskou důstojnost,*
- b) důstojný a humánní výkon trestu odnětí svobody a výkon vazby lze realizovat pouze ve věznicích, které zajišťují bezpečnost a bezpečí celé společnosti stejně jako vězňům a vězeňskému personálu,*
- c) omezení osob vykonávajících trest nebo umístěných ve výkonu vazby mají být uplatňována jen v rozsahu nezbytně nutném k dosažení účelu trestu odnětí svobody a účelu výkonu vazby,*

- d) *život ve věznicích má být v co největší míře blízký pozitivním aspektům života ve společnosti,*
- e) *rizika představovaná jednotlivými vězni mají být posuzována přísně individuálně a pouze podle toho má být s nimi jednáno,*
- f) *výkon trestu odnětí svobody má být plánován individuálně s důrazem na vytváření nejlepších možných podmínek pro integraci po propuštění (Koncepte rozvoje českého vězeňství do roku 2015, 2005, s. 8-9).*

Český vězeňský systém se od evropských standardů nejvíce odlišuje v materiálních podmínkách výkonu vazby. Způsob výkonu vazby však za evropskými standardy zůstává výrazně pozadu. Velká část obviněných vykonává vazbu v tzv. standardních podmínkách, které se příliš neliší od podmínek výkonu vazby z doby zahájení transformace. Nová koncepce však zaručuje osobám ve výkonu vazby podstatně větší rozsah práv včetně rozšířené možnosti kontaktu s blízkými. Legislativní úprava důvodů vzetí do vazby a jejího prodlužování přinesla velmi pozitivní zkrácení průměrné doby trvání vazby a tím významné snížení počtu vazebně stíhaných. Jejich počet v současné době odpovídá standardu v zemích Evropské unie.

Oproti výkonu vazby lze výkon trestu v současné době hodnotit mnohem příznivěji. Stranou standardního výkonu trestu se dynamicky rozvíjela oblast řešení specifických potřeb některých skupin odsouzených ve specializovaných odděleních. Části specializovaných oddělení postihují všechny typy věznic. Je věnována pozornost zacházení s odsouzenými jak s poruchami chování, tak s duševními poruchami. Osobám, jež jsou závislé na drogách, či alkoholu je taktéž věnována speciální pozornost. Vězeňská služba také řeší problém dlouhodobě pracovní nezařaditelných, invalidních nebo důchodců, kteří jsou ve výkonu trestu odnětí svobody. Ve věznicích ve Světlé nad Sázavou se podařilo zřídit specializované oddělení pro výkon trestu matek s dětmi do tří let věku. Zahraniční zkušenosti také dopomohly k vytvoření zcela nového institutu detenčních zařízení.

Nová koncepce Vězeňské služby ČR předpokládá taktéž nové programy zacházení s odsouzenými na základě hodnocení rizik a potřeb. Při jejich realizaci bude přihlíženo k zásadě raději méně a efektivně než mnoho a formálně (Koncepte rozvoje českého vězeňství do roku 2015, 2005).

Odůvodněný je také nový způsob klasifikace odsouzených. Na základě zahraničních zkušeností se podstatným pro třídění odsouzených jeví správné a objektivní stanovení kritérií. Jedná se o hodnocení rizik a potřeb. Tato metoda je aplikována opakovaně v průběhu vývoje odsouzeného (Konceptce rozvoje českého vězeňství do roku 2015, 2005).

Nová konceptce Vězeňské služby ČR je zaměřena na všechny další oblasti, které s výkonem vězeňství nějakým způsobem souvisejí. Jde především o oblast zdravotnictví, informatiky, organizace a řízení, logistiky, ekonomiky a v neposlední řadě řeší také vztahy s veřejností. Zásadní vliv na současnou i budoucí spolupráci se společenskými organizacemi a institucemi, ale i s jednotlivci, má právě to, jakou pověst má vězeňská služba ve společnosti.

Vězeňská služba se podílí na ochraně společnosti nejen izolací pachatelů trestných činů, ale také vytváří podmínky pro integraci odsouzených osob po propuštění z výkonu trestu a podporuje jejich úsilí o převzetí odpovědnosti za svůj život a dodržování zákonů.

Konceptci rozvoje českého vězeňství do roku 2015 lze považovat za základní plánovací dokument pro stanovené období. Je snahou o vyjádření kontinuity vývoje a chce být přirozenou reakcí na měnící se podmínky a nové vývojové trendy. Stěžejní otázkou při jejich zpracování bylo stanovení přijatelného poměru mezi obecností a konkretizací vyjádřených cílů nezbytných k jejich reálnému dosažení. Za inspiraci jsou považovány Doporučení Rady Evropy a také zkušenosti nejmodernějších vězeňských systémů. Velmi zásadní pro další vývoj bude připravenost vězeňského personálu, přiměřený růst české ekonomiky a také vůle veřejnosti respektovat vězně jako občany, kteří jsou jen dočasně zbaveni některých práv a svobod, a které jednou musí přijmout (Konceptce rozvoje českého vězeňství do roku 2015, 2005).

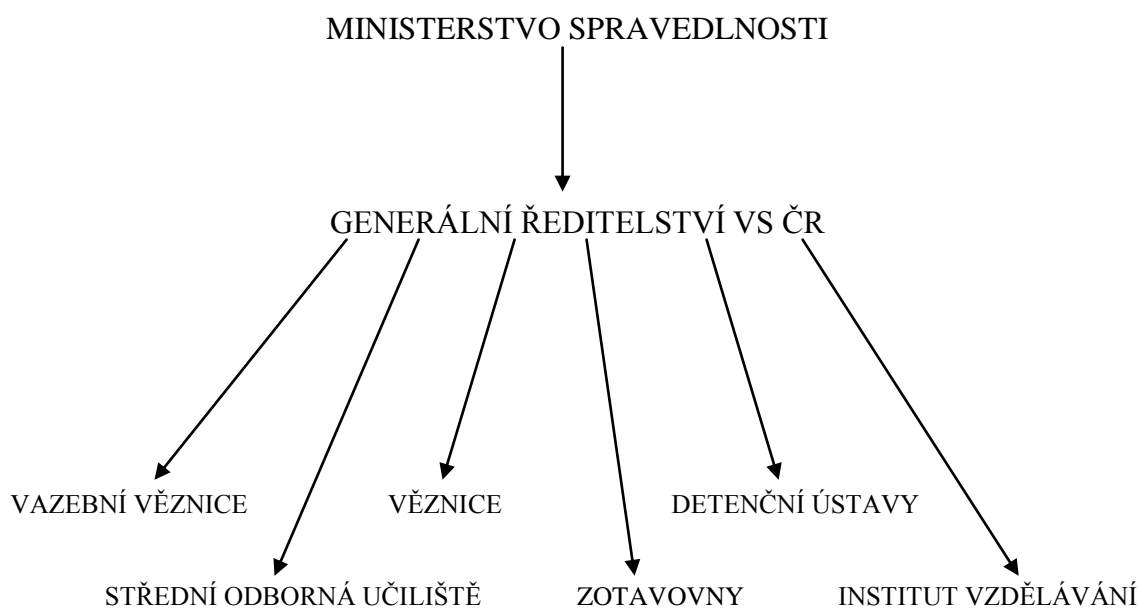
2. Organizace českého vězeňství

2.1 Současný stav Vězeňské služby České republiky

Vězeňská služba České republiky je ozbrojeným bezpečnostním sborem, který byl zřízen zákonem č. 555/1992 Sb. o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, a nahradil tak původní Sbor nápravné výchovy.

Vězeňskou službu řídí generální ředitel, kterého jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti, kterému se zodpovídá za chod vězeňské služby. Generální ředitelství řídí a organizuje veškerou činnost vězeňské služby, zabezpečuje plnění úkolů všech organizačních jednotek, které zároveň řídí i kontroluje. Do pravomoci generálního ředitele pak spadá jmenování a odvolání ředitelů jednotlivých vazebních věznic, věznic a jiných organizačních článků Vězeňské služby ČR.

Organizační struktura Vězeňské služby ČR:

Úkoly Vězeňské služby ČR dané zákonem:

- a) spravuje a střeží vazební věznice a věznice, odpovídá za dodržování zákonem stanovených podmínek výkonu vazby a výkonu odnětí svobody,
- b) střeží, předvádí a eskortuje osoby ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody,
- c) prostřednictvím programů zacházení soustavně působí na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody s cílem vytvořit předpoklady pro jejich řádný způsob života po propuštění,
- d) zajišťuje pořádek a bezpečnost v budovách soudů, státních zastupitelství, Ministerstva spravedlnosti ČR a v jiných místech jejich činnosti,
- e) zabezpečuje úkoly při předcházení trestné činnosti obviněných a odsouzených,
- f) provádí výzkum v oboru penologie a jeho výsledky využívá v praxi,
- g) vytváří podmínky pro pracovní a jinou účelovou činnost obviněných a odsouzených,
- h) prošetřuje trestnou činnost příslušníků VS ČR,
- i) vede evidenci osob ve výkonu vazby a ve výkonu odnětí svobody,
- j) zabezpečuje vzdělávání příslušníků VS a občanských zaměstnanců VS, které provádí Institut vzdělávání VS ČR, a vzdělávání osob ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody, které zajišťuje Střední odborné učiliště, učiliště a odborné učiliště VS ČR.

Úkoly vězeňské služby jsou závazné jak pro příslušníky, kteří jsou ve služebním poměru, tak i pro občanské zaměstnance, kteří jsou v pracovním poměru. Počet příslušníků i občanských zaměstnanců Vězeňské služby České republiky je dán vládou.

V současné době je v České republice 36 věznic, z toho je 10 vazebních a 2 detenční ústavy. Jednotlivé věznice a vazební věznice zřizuje a ruší ministr spravedlnosti. Z důvodu stále stoupajícího počtu obviněných i odsouzených musí vězeňská služba řešit ubytovací kapacitu. K 1. lednu letošního roku tak bylo v obci Velké Přílepy otevřeno nové oddělení pro ženy, které je zatím součástí Vazební věznice Praha – Ruzyně. Podle slov ministra spravedlnosti plánuje vězeňská služba do budoucna otevření dalších dvou věznic.

2.2 Věznice

Podle závažnosti spáchaného trestného činu a také podle osoby pachatele soud rozhoduje o tom, do kterého typu věznice je odsouzený zařazen. V České republice se věznice dělí podle míry vnější ostrahy, zajištění bezpečnosti a uplatňování bezpečnostního programu do čtyř základních skupin, a to:

- a) věznice s dohledem,
- b) věznice s dozorem,
- c) věznice s ostrahou,
- d) věznice se zvýšenou ostrahou.

V rámci jedné věznice mohou být zřízena oddělení různých typů, jestliže tím není ohrožen účel výkonu trestu. Vedle uvedených typů věznic jsou zřizovány zvláštní věznice pro mladistvé.

Věznice s dohledem:

Do tohoto typu věznice jsou zařazováni odsouzení, kterým byl uložen trest za trestný čin spáchaný z nedbalosti a kteří dosud nebyli ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin. Jedná se o věznice s minimálním střežením. Odsouzení se mohou v prostorách věznice pohybovat bez omezení a bez doprovodu zaměstnance, většinou jsou zařazeni na pracoviště mimo prostor věznice. Návštěvy bývají zpravidla bez dozoru zaměstnance vězeňské služby a jednou za dva týdny může ředitel věznice povolit odsouzenému věznici dočasně i opustit, a to až na 24 hodin (www.vscr.cz).

V programu zacházení jsou uplatňovány řízené individuální formy výchovného ovlivňování. Důraz je kladen především na samostatnost a odpovědnost odsouzeného za své jednání a rozhodování. Vysoké nároky jsou kladeny na utváření smyslu pro povinnost a pro společenské jednání.

Věznice s dozorem:

Tato věznice je určena pro odsouzené, kterým byl uložen trest za spáchání trestného činu z nedbalosti a kteří již byli ve výkonu trestu za úmyslný trestný čin. Do tohoto typu věznice je možné umístit i pachatele, jemuž byl uložen trest za úmyslný trestný čin ve výměře nepřevyšující dva roky, a který dosud nebyl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin. Odsouzení se ve věznicích tohoto typu pohybují zpravidla organizovaně a pod dohledem vězeňské služby. Pokud jsou splněny určité podmínky, může ředitel věznice těmto odsouzeným povolit volný pohyb v prostorách věznice. Odsouzení pracují mimo prostory věznice a jsou kontrolováni zaměstnancem vězeňské služby pouze namátkově. Návštěvy probíhají zpravidla bez dozoru zaměstnanců vězeňské služby jednou za 14 dnů. Odsouzení mohou se svolením ředitele opustit věznici na 24 hodin (www.vscr.cz).

V programu zacházení jsou uplatňovány širší formy řízených individuálních aktivit. Vyžaduje se samostatné plnění uložených povinností, při dokončení stanovených úkolů se klade důraz na dodržování stanovených termínů. Důraz je dáván na posilování vůle, smyslu pro povinnost, poctivost při plnění svěřených úkolů a na schopnost odsouzeného jednat společensky přijatelným způsobem.

Věznice s ostrahou:

Do této věznice jsou zařazováni odsouzení, jimž byl uložen trest odnětí svobody za úmyslný trestný čin, a pokud zároveň nejsou splněny podmínky pro umístění do věznice s dozorem nebo se zvýšenou ostrahou. Jsou zde zařazeni i pachatelé, kteří byli odsouzeni za přečin spáchaný z nedbalosti a kteří nebyli zařazeni do výkonu trestu odnětí svobody do věznic s dohledem nebo s dozorem. Pohyb odsouzených po věznici je organizovaný pod dohledem zaměstnance. Odsouzení bývají zaměstnaní na pracovištích v prostorách věznice nebo na střežených pracovištích, popřípadě i mimo prostor věznice. Kontrola nad pracovní činností je prováděna minimálně jednou za 45 minut. Návštěvy se konají zpravidla pod dohledem zaměstnance. Výjimečně je možné povolit opuštění věznice až na 24 hodin (www.vscr.cz).

V tomto typu věznice jsou uplatňovány hlavně skupinové podoby činností za přímého vedení zaměstnanců věznice. Pozornost je zaměřena na utváření postojů odsouzených k poctivosti při plnění svěřených úkolů a schopnosti chovat se společensky přijatelným způsobem. Znovu je dáván důraz na posilování vůle, formování schopností, které vedou k respektování stanovených obecných pravidel.

Věznice se zvýšenou ostrahou:

Tento typ věznice je určen zejména pro nebezpečné recidivisty. Jsou sem umísťováni pachatelé, kterým byl uložen trest odnětí svobody za zvlášť nebezpečné trestné činy spáchané úmyslně a v posledních pěti letech uprchl z vazby nebo z výkonu trestu. Také jsou zde ti odsouzení, kterým byl uložen doživotní trest. Po věznici není možný volný pohyb odsouzených, a to ani při plnění pracovních úkolů. Odsouzení jsou na celách uzamykáni, pracují pouze na střežených pracovištích v prostorách věznice nebo přímo na celách. Návštěvy jsou možné zpravidla pouze pod dohledem příslušníka vězeňské služby (www.vscr.cz).

Program zacházení pro odsouzené, kteří jsou zařazeni ve věznici se zvýšenou ostrahou, je zaměřen převážně na individuální formy aktivit za přímého vedení zaměstnanců věznice, čímž je vytvořen prostor pro ovlivňující procesy. Velký důraz se klade na utváření schopností, které vedou k uvědomělému respektování obecně platných norem.

Z rozhodnutí soudu může být odsouzený v průběhu výkonu trestu odnětí svobody přeřazen do jiného typu věznice. Od věznice, ve které si odsouzený trest doposud odpykával, se může lišit pouze o jeden stupeň. Soud může o přeřazení do věznice s mírnějším režimem rozhodnout na návrh odsouzeného, který vykonal již jednu třetinu trestu, což musí být alespoň šest měsíců. Pokud soud tomuto návrhu nevyhoví, je možné znovu ho opakovat až po půl roce. Návrh na přeložení odsouzeného do jiného typu věznice může podat i ředitel věznice nebo státní zástupce (Zákon č. 141/1961 Sb.).

2.3 Vazební věznice

Trestní řád České republiky stanoví, že každý je považován za nevinného, dokud není pravomocným rozsudkem soudu rozhodnuto o jeho vině. Presumpce nevinoty platí i při vzetí obviněného do vazby, tím je dán rozdíl vazební věznice a věznice. Do věznice jsou umístováni odsouzení, o jejichž vině již bylo soudně rozhodnuto. Vazba představuje jeden z nejzávažnějších zásahů do osobních práv člověka. Přestože u obviněných ve vazbě stále platí presumpce nevinoty, dopadají na ně daleko větší omezení, která se týkají korespondence, návštěv i telefonování než je tomu v případě odsouzených. I na psychiku člověka má vazba prokazatelně větší dopad než samotný výkon trestu odnětí svobody.

Vazební věznice zajišťují, aby vazba plnila zákonem stanovený účel a byla vykonávána v souladu se zákonem o výkonu vazby č. 293/1993 Sb. a vyhláškou Ministerstva spravedlnosti ČR č. 109/1994 Sb., která určuje řád výkonu vazby.

Činnost vazebních věznic se také řídí nařízeními generálního ředitele VS a metodickými pokyny ředitelů odborů generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky. Generální ředitel je také oprávněn určit, ve kterých vazebních věznicích je možné vykonávat i trest odnětí svobody.

Do výkonu vazby lze přijmout obviněného pouze na písemný příkaz soudu, který je vydaný na základě rozhodnutí o vzetí do vazby, které musí být k písemnému příkazu připojeno. Přijímání do výkonu vazby se provádí nepřetržitě.

Obviněný může být vzat do vazby pouze tehdy, jestliže jeho jednání nebo další konkrétní skutečnosti vykazují důvodné obavy:

- že uprchne nebo se bude skrývat, aby se tak vyhnul trestu i trestnímu stíhání, zejména není-li možné okamžitě zjistit jeho totožnost, nemá-li stálé bydliště nebo hrozí-li mu vysoký trest,

- že bude ovlivňovat zatím nevyslechnuté svědky nebo spoluobviněné nebo jinak mařit objasňování závažných skutečností pro trestní stíhání,
- že bude opakovat trestnou činnost, pro kterou je stíhán, dokoná trestný čin, o který se pokusil, nebo vykoná trestný čin, který připravoval nebo jím hrozil.

Další podmínkou pro vzetí obviněného do vazby je, že doposud zjištěná fakta ukazují, že skutek, pro který bylo zahájeno trestní stíhání, byl spáchán, má znaky trestného činu, jsou nesporné důvody k podezření, že tento trestný čin spáchal obviněný, a s ohledem na osobu obviněného, povahu a závažnost trestného činu nelze v době rozhodování účelu vazby dosáhnout jiným opatřením (Trestní řád, §67).

Vazba může trvat pouze nezbytně nutnou dobu, v případě potřeby je možné vazbu prodloužit. Jestliže důvody pro vazbu pominou, obviněný musí být ihned propuštěn na svobodu. Obviněný má také právo žádat o propuštění na svobodu a o takové žádosti musí být rozhodnuto bez zbytečných odkladů. Trestní řád také stanoví celkovou dobu vazby, kterou nelze překročit, ta může podle závažnosti trestného činu, trvat jeden až čtyři roky. Orgány činné v trestním řízení jsou povinny vyřizovat vazební věci přednostně s největším urychlením.

O uvalení vazby rozhoduje výlučně soudce na návrh státního zástupce. Státní zástupce může rozhodnout o propuštění obviněného na svobodu sám nebo na žádost obviněného, dále rozhoduje o dalším trvání vazby v přípravném řízení, o omezení vazebních důvodů či o nahrazení vazby jinými opatřeními. Vazba je prostředkem, který by měl být používán orgány činnými v trestním řízení s přihlédnutím k závažnosti stíhaného skutku, osobě obviněného a naléhavosti vazebních důvodů. Ve výkonu vazby nesmí být ponižována lidská důstojnost obviněného, vazba nesmí sloužit jako prostředek nátlaku na obviněného, aby se např. přiznal ke spáchání stíhaného trestného činu.

2.4 Ústav pro výkon zabezpečovací detence

Zabezpečovací detence je nový způsob ochranného opatření pro pachatele závažné trestné činnosti. Je určeno pro osoby s vysokou mírou nebezpečnosti pro společnost, kdy jejich duševní stav trvale i dočasně způsobuje, že se závažné trestné činnosti dopouštějí. Existují zde obavy, že se tito lidé budou v budoucnu opakovaně takového chování dopouštět. V těchto případech není téměř žádná nebo jen velmi malá pravděpodobnost účinnosti běžných programů zacházení ve výkonu trestu.

Ústavy pro výkon zabezpečovací detence jsou ve vazební věznici v Brně a ve věznici v Opavě. V Brně disponuje ústav 48 místy, v Opavě jich je dalších 150. Ústavy umožňují umístování chovanců po jednom, maximálně po dvou na pokoji při zachování šesti metrů čtverečních na osobu. Zřízení těchto ústavů se plánovalo mnoho let, ale ke vzniku došlo až změnou zákona v roce 1999.

Zařízení spadá do správy Vězeňské služby ČR. Zřízení ústavů pro výkon zabezpečovací detence přináší vězeňské službě nový druh práce s odsouzenými i nové povinnosti. Podle zákona jsou do těchto ústavů zařazováni hlavně jedinci mentálně retardovaní, sexuální devianti a osoby jinak nebezpečné. Zabezpečovací detence trvá, dokud to vyžaduje ochrana společnosti. Nejméně jednou za 12 měsíců soud přezkoumává, zda důvody pro pokračování léčby trvají (České vězeňství, 2009).

Komu je detence určena:

Soud může uložit zabezpečovací detenci vzhledem k osobě pachatele s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a jeho poměrům. Podle poznatků psychologů by se měla zabezpečovací detence ukládat zejména těmto osobám:

- a) pachatel spáchal zločin ve stavu vyvolaném duševní poruchou, jeho pobyt na svobodě je nebezpečný a nelze očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možnostem působení na pachatele vedlo k dostatečné ochraně společnosti, nebo

- b) pachatel, který se oddává zneužívání návykové látky, znovu spáchal zvlášť závažný zločin, ač již byl pro zvlášť závažný zločin spáchaný pod vlivem návykové látky nebo v souvislosti s jejím zneužíváním odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody nejméně na dvě léta, a nelze očekávat, že by bylo možné dosáhnout uložením ochranného léčení dostatečné ochrany společnosti, a to i s přihlédnutím k již projevenému postoji pachatele k ochrannému léčení.

Zabezpečovací detenci může soud uložit samostatně, při upuštění od potrestání, anebo i vedle trestu. Byla-li zabezpečovací detence uložena vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody, vykoná se po výkonu nebo jiném ukončení trestu odnětí svobody. Pokud byl uložen nepodmíněný trest odnětí svobody v době výkonu zabezpečovací detence, její výkon se na dobu výkonu takového trestu odnětí svobody přerušuje a po skončení výkonu trestu se pokračuje ve výkonu zabezpečovací detence (Zákon č. 40/2009 Sb.).

Práce v těchto ústavech pro zabezpečovací detenci se výrazně liší od práce v jiných věznicích. Léčebně výchovný plán v ústavech pro zabezpečovací detenci zajišťuje tým odborníků, který tvoří například sociální pracovník, vychovatel, psycholog, pedagog volného času a další. Významnou součástí léčby je psychoterapie. Důležité je také přesné dodržování režimu dne, plnění úkolů a povinností. Tito odsouzení mají stanoven rozšířený program zacházení na 21 hodin týdně. U odsouzených s duševními poruchami a poruchami chování je jeho nejvýznamnější složkou terapeutický program specificky zaměřený na konkrétní poruchu (www.vscr.cz).

3. Životopisy osobností procesu transformace českého vězeňství

3.1 Osobnosti historie Vězeňské služby ČR

František Josef Řezáč (1819 –1879)

F. J. Řezáč byl český katolický kněz, pedagog, spisovatel a politik. Narodil se 6. ledna 1819 v Poleradech nad Labem v selské rodině Antonína Řezáče a jeho ženy Rosálie, rozené Slavičkové. Z tohoto rodu Slavičků pocházel i známý malíř Antonín Slaviček. F. J. Řezáč měl dalších osm sester a dva bratry.

Po absolvování německé základní školy, studoval staroměstské gymnázium. Během studií se přátelil s K. H. Borovským a také se seznámil se starším kolegou Václavem Štulcem, který spolupracoval s Josefem Jungmannem při jeho práci na slovníku českého jazyka. Všichni společně se snažili získávat své další kolegy pro používání českého jazyka. Po skončení gymnázia vykonal F. J. Řezáč ještě takzvaná filosofická studia, která spočívala ve dvouleté výuce náboženství, filozofie, matematiky, fyziky, obecného zeměpisu a přírodovědy, která byla průpravou ke studiu na vysokých školách. Po jejich ukončení začal se studiem v arcibiskupském semináři.

Roku 1842 byl F. J. Řezáč vysvěcen a od roku 1847 působil jako kaplan v Peruci a Hostouni. Poté se stal duchovním ve slepeckém ústavu na Králově pod Bruskou, nějakou dobu také kázal i v Dráždanech. Vystřídal několik dalších míst, krátkou dobu také vyučoval náboženství na filozofické fakultě a od roku 1856 se stal knězem Svatováclavské trestnice v Praze. Podnikl také rozsáhlou cestu po rakouských věznicích, aby se inspiroval pro své úvahy o zlepšení podmínek ve vězeňství. Výsledkem jeho studia byl spis „Vězeňství v posavadních způsobech svých s návrhem o zdárnějším trestání a polepšování zločinců“, což byla první česky psaná studie v tomto oboru. Již zde se objevuje také v současnosti aktuální myšlenka výkonu alternativních trestů.

Řezáčovo rozhodnutí věnovat se školství a obhajobě národních zájmů ho přivedlo ke studijní cestě do Německa, kde se seznámil s poměry v tamějších učitelských ústavech a seminářích. Začal také vydávat časopis „Škola a život“, který měl i přílohu pro mládež. I v pozdějším období byl jeho časopis velice kladně hodnocen. Neopomenutelné jsou jeho zásluhy o české školství a osvětu.

Roky 1856 – 1865 můžeme považovat za Řezáčovy nejplodnější. V tomto období vydával pedagogické časopisy a knihy, zasedal jako zemský poslanec za Mladou Boleslav, pracoval v pražském zastupitelstvu, pomáhal při zakládání vyšší dívčí školy a malostranského gymnázia, kde se také podílel na tvoření učebních osnov. Všechny jeho činnosti byly poznamenány neutuchajícím vlastenectvím.

„Řezáčův odkaz je i dnes živý a výmluvný. Spočívá v nezištné a obětavé službě věcem veřejným a národním. Řezáčovy myšlenky o vzdělávání a výchově vězňů byly součástí snah kulturního světa po humanizaci vězeňství. Jejich formulace představuje pak základní dílo našeho vězeňství v 19. století.“ (www.trestni.juristic.cz)

Jeho nelehké působení ve Svatováclavské trestnici se podepsalo na jeho zdraví tělesném i psychickém. Zemřel v Praze dne 25. prosince 1879 ve věku nedožitých 61 let. V matrice zemřelých je jako důvod jeho smrti uveden marasmus, tedy celková tělesná sešlost. Hrob Františka Josefa Řezáče se nachází na Olšanských hřbitovech v Praze.

(Expozice Vězeňské služby ČR, Památník Pankrác a Uhlík, 1997)

JUDr. Emil Pavel Lány (1879 –1945)

JUDr. Emil Pavel Lány se narodil 6. července 1879 v Černilově. Byl český šlechtic a jedním z nejvýznamnějších právníků v době první republiky. Maturoval na gymnáziu v Hradci Králové a poté studoval práva na Karlově univerzitě v Praze a dokonce jeden semestr ve Vídni. Po ukončení studií přijal místo advokátního koncipienta v Praze a od roku 1910 působil jako advokát v Kolíně. Od roku 1914 byl také členem c. k. české advokátní komory v Praze. V době první světové války působil jako rakousko-uherský důstojník.

V září roku 1920 byl Emil Lány povolán na ministerstvo spravedlnosti a pověřen organizací a správou vězeňství. Od roku 1926 také přednášel o vězeňství na Kriminologickém ústavu při právnické fakultě Karlovy univerzity. O rok později se stal členem výboru Československé společnosti pro právo trestní. Od roku 1928 byl delegátem československé vlády v Mezinárodní komisy trestní a vězeňské. Prezidentem Vrchního zemského soudu ČSR v Praze byl jmenován roku 1937 a o dva roky později odešel do výslužby.

Ve své práci v oblasti vězeňství usiloval o vytvoření vhodných materiálních a sociálních podmínek ve vězeňství a preferoval individuální přístup. Zvláštní důraz kladl na empatii, tj. schopnost vcítit se do potřeb vězně.

V době druhé světové války byl Emil Lány aktivním účastníkem odboje. Byl ve styku s československou exilovou vládou v Londýně a s prezidentem Benešem a jako předseda demokratické odbojové organizace Přípravného revolučního národního výboru (PRNV) spolupracoval s domácí ilegální bojovou skupinou československého důstojnictva. V červnu roku 1944 byl PRNV nacisty rozbit a Lány byl spolu s dalšími představiteli zatčen gestapem. Byl uvězněn v Praze na Pankráci, kde také v květnu 1945 zemřel. JUDr. Emil Pavel Lány je pochován v rodinné hrobce v Praze na Olšanech.

(Expozice Vězeňské služby ČR, Památník Pankrác a www.uhersko.com)

Doc. PhDr. Jiří Čepelák (1915 – 1989)

Doc. PhDr. Jiří Čepelák se narodil 2. ledna 1915 v Jílovicích v jižních Čechách. Po maturitě na Reálném gymnáziu v Táboře studoval na Svobodné škole politických nauk v Praze a plánoval si kariéru novináře. Okupace Československa německými vojsky, však jeho plány zmařila. V době války pracoval jako úředník v pojišťovně.

Po osvobození Československa v roce 1945 nastoupil do Ústavu lidské práce (od roku 1948 Československý ústav práce), kde spolupracoval na sociologických a psychologických výzkumech, prováděných v učňovských zařízeních a průmyslových podnicích. Přitom studoval na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy obor sociologie a psychologie. Studium ukončil v roce 1950, kdy získal titul PhDr.

Po zrušení Československého ústavu práce roku 1951, nastoupil do Ústavu pro péči o matku a dítě v Praze – Podolí. Zde se věnoval zkoumání psychogenních poruch žen, psychoterapii a psychofarmakoterapii. Změna zákona o výkonu trestu odnětí svobody přinesla možnost, že ve věznicích mohli pracovat i psychologové, a tak začal Jiří Čepelák v roce 1966 pracovat ve vězeňství a zabývat se penologií. Stal se vedoucím Výzkumného ústavu penologického, který spadal do působnosti ministerstva spravedlnosti. Ve své práci zvláště kladl důraz na dodržování lidských práv vězněných osob ve smyslu Standardních minimálních pravidel pro zacházení s vězni, které v roce 1958 vydala OSN. Jiří Čepelák se spolu se svými spolupracovníky věnoval hlavně zkoumání osobnosti pachatele trestného činu. Zaměřil se na problematiku vězněných žen a příčin jejich trestné činnosti a možností jejich nápravy. Dále se také věnoval problematice vězeňské toxikomanie a negativního vlivu vězeňského prostředí, jak na psychiku a chování vězňů, tak i na vězeňský personál. Pořádal odborné kurzy pro vězeňské psychology, pedagogy a vychovatele. Bohatá byla i jeho publikační činnost. Učebnice penitenciární psychologie je považována za jeho nejvýznamnější dílo.

Krátce po zrušení VÚP v roce 1980 odešel Jiří Čepelák do důchodu. Zemřel v Praze dne 23. října 1989. Za jeho přínos pro rozvoj české penologie byla Jiřímu Čepelákovi v roce 1997 udělena Čestná plaketa Vězeňské služby České republiky „in memoriam“. (České vězeňství, 1999 a Expozice Vězeňské služby ČR, Památník Pankrác)

3.2 Osobnosti současnosti Vězeňské služby ČR

Mgr. Kamila Meclová (1948)

Mgr. Kamila Meclová pracovala ve vězeňství v letech 1976 – 2009. Začínala ve Věznici Vinařice, kde pracovala jako psychologka. Potom přešla do ženské věznice v Pardubicích, kde byla od roku 1990 až do roku 1995 její ředitelkou. Od roku 1994 pracovala jako první náměstkyně generálního ředitele VS ČR. V roce 2000 byla jmenována generální ředitelkou Vězeňské služby České republiky. Poslední pracovní roky svého působení ve vězeňství, řídila ženskou věznici ve Světlé nad Sázavou.

Její velké zásluhy spočívají hlavně ve snaze o prosazování změn v parlamentu v otázkách vězeňství, které jsou nyní platné v zákoně č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody. Účastnila se jednání také při změně trestního práva a mnoha mezinárodních konferencí. Ve své funkci generální ředitelky se jí podařilo dobře zvládnout vzpouru v polovině českých věznic v lednu 2000, rozšířit specializovaná oddělení, vznik oddělení pro matky nezletilých dětí, zlepšit zacházení s mladistvými odsouzenými, zvýšit zaměstnanost vězňů, zavádět do praxe moderní penologické postupy „Risk and Need Assessment“, což je zjednodušeně řečeno posouzení rizik opakované trestné činnosti u pachatele. Dávala přednost alternativním trestům před uvězněním. Dále se zasadila o zlepšení podmínek ve věznicích a zdůrazňovala nutnost celoživotního vzdělávání všech zaměstnanců věznic. Podle Kamily Meclové účinná ochrana společnosti před kriminalitou spočívá hlavně v prevenci, úrovni rodinné výchovy, práci s mládeží a v úrovni občanské společnosti vůbec.

Za svou celoživotní práci v oblasti vězeňství získala ocenění od ICPA (mezinárodní sdružení pro vězeňství, nevládní organizace, založená v září 1997, jejím sídlem je Kanada) a plaketu Františka Řezáče. Dále byla práce K. Meclové oceněna Vězeňskou službou České republiky medailí „Za rozvoj vězeňství“.

PhDr. Jiří Tregler (1957)

PhDr. Jiří Tregler se narodil v Sušici. Po maturitě studoval Univerzitu v Hradci Králové. Je absolventem oborů sociální patologie a prevence a také sociální pedagogika. Titul PhDr. získal v roce 2007 na brněnské Masarykově univerzitě po úspěšné obhajobě rigorózní práce na téma: „Senioři ve výkonu trestu odnětí svobody“.

Jiří Tregler pracuje ve vězeňství od roku 1986, kdy nastoupil ještě do tehdejšího Sboru nápravné výchovy jako stavební technik, jako technický dozor investora. První zkušenosti s managementem získal během devítiletého angažmá ve Věznici Horní Slavkov. Poté v roce 1995 přijal místo prvního zástupce ředitele Věznice Pardubice a o pět let později se stal jejím ředitelem. V této funkci setrval až do svého jmenování generálním ředitelem Vězeňské služby České republiky v polovině roku 2010.

Po celou dobu svého působení ve vězeňské službě se Jiří Tregler mimo jiné snaží o zvýšení zaměstnanosti odsouzených, což je dlouhodobý a velký problém, přestože se v posledních letech podařilo zaměstnanost vězněných osob zvýšit. Tento úkol ztěžuje i fakt, že od nástupu Jiřího Treglera do funkce generálního ředitele neustále roste počet vězňů. Tato skutečnost vede i ke snaze vybudování nových vězeňských zařízení, tak aby bylo možné dodržovat dané standardy v oblasti vězeňství.

Za svoji práci v oblasti vězeňství byl Jiří Tregler oceněn nejen několika resortními vyznamenáními, vyznamenáním policejního prezidenta, ale také obdržel vyznamenání za dlouholetou intenzivní spolupráci s vězeňskou službou na Slovensku a také v Polsku.

Zdeněk Gregor (1955)

Pan Zdeněk Gregor se narodil 1. ledna 1955 v Hlinsku. Dětství prožil s rodiči a sourozenci ve Skutči, kde také navštěvoval základní školu. Po jejím ukončení nastoupil na odborné stavební učiliště v Hradci Králové.

Profesní dráhu zahájil na domovní správě bytového podniku ve Skutči. Po absolvování povinné základní vojenské přípravy nastoupil v září 1977 ke Sboru nápravné výchovy, nejprve jako údržbář a po dvou letech začal pracovat jako řidič, a to už v uniformě. Dosáhl hodnosti praporčíka. Na této pozici působil až do roku 1994, kdy se změnou zákona došlo i ke zcivilnění některých funkcí zaměstnanců vězeňské služby. Později Zdeněk Gregor pracoval na pozici referenta dopravy, správce budov, zástupce vedoucího a od ledna 2005 působí sám jako vedoucí Expedičního skladu Vězeňské služby ČR. V této funkci je do dnes.

Ve své práci pro vězeňskou službu nejvíce využil svých znalostí ze studií v oboru stavebnictví. A tak jeho přičiněním došlo v areálu expedičního skladu k vybudování centrálního archivu vězeňské služby, centrálního stavebního archivu ministerstva vnitra, muničního skladu a výstrojní výdejny. Výstrojní výdejna Vězeňské služby ČR byla do Expedičního skladu ve Skutči přestěhována na konci roku 2006 z Prahy. Tím došlo ke sloučení, které umožňuje vystrojování a vyzbrojování příslušníků a vystrojování vězňů centrálně.

Jeho práce byla oceněna i vedením Vězeňské služby České republiky, udělením vyznamenání „Za věrnou službu“.

PhDr. Aleš Kýr (1947)

PhDr. Aleš Kýr je další významnou osobností současného vězeňství České republiky. Celý svůj profesní život spojil s činností vězeňské služby. První zkušenosti s vězeňstvím začal získávat hned po ukončení studií na brněnské filozofické fakultě, kdy se podílel na rozvoji moderních metod zacházení s vězni. Aleš Kýr dále pokračoval ve studiu zaměřeném úzce na vězeňství a v roce 1979 ukončil postgraduální studium na Pedagogické fakultě v UK v Praze a titul doktora filozofie obhájil v roce 1985 na katedře sociologie v Brně.

Po roce 1989 působil Aleš Kýr nejprve jako ředitel sekretariátu generálního ředitele Vězeňské služby ČR. Podílel se tak na řadě významných organizačních úkolů, které napomohly k transformaci vězeňské služby v tomto období. Nutné změny viděl v oblasti koncepční, legislativní, v oblasti zahraničních vztahů, vzdělávání vězeňského personálu a také v novém pohledu na historii vězeňské služby. Spolu s dalšími odborníky se podílel na tvorbě nové koncepce rozvoje českého vězeňství tak, aby bylo možné dosáhnout mezinárodní úrovně. Tato nová koncepce byla kladně hodnocena i zahraničními odborníky na vězeňství.

Aleš Kýr byl iniciátorem vzniku Kabinetu dokumentace a historie Vězeňské služby České republiky a od roku 2000 se stal jeho vedoucím. Od 1. září 2000 je Kabinet dokumentace a historie organizačně součástí Institutu vzdělávání VS ČR. Pod vedením A. Kýry se činnost kabinetu stále rozvíjí, podílí se na mnoha projektech, z nichž mnohé byly prezentovány i na mezinárodních konferencích a v řadě publikací, které výborně prezentují Vězeňskou službu České republiky na veřejnosti.

Zaslouženě je Aleš Kýr nositelem pěti resortních vyznamenání Vězeňské služby ČR, mezi nimi je i medaile „Za zásluhy o rozvoj“, kterou obdržel v roce 2008.

(www.ivvs.cz)

4. Strukturovaný rozhovor

Mgr. Kamila Meclová

Můžete porovnat, vězeňství před rokem 1989 a po něm? Co a proč bylo podle vás lepší nebo naopak horší?

„Zjednodušeně lze předlistopadové vězeňství charakterizovat jako militantní systém, kdy cílem výkonu trestu byla především represe, ekonomické využívání pracovní síly odsouzených podle potřeb hospodářství státu (doly, těžký průmysl, zemědělství atp.) a masivní ideologické ovlivňování odsouzených v duchu doktrín KSČ.

Přísné vojenské velení bylo hierarchicky uplatňováno od řízení personálu až po činnost s odsouzenými. V takto vojensky pevně sevřeném systému využívajícím škálu kázeňských trestů se dařilo udržovat disciplínu a pořádek. Potřeby hospodářství a levná pracovní síla vězňů zajišťovaly stoprocentní zaměstnanost, což byly pozitivní efekty. Naopak materiální podmínky byly obzvláště nevyhovující, pokud šlo o ubytování, hygienické zázemí, stravovací prostory, prostory pro zaměstnávání, vzdělávání a zájmovou činnost odsouzených. Věznice byly zastaralé, poškozené a soustavně přeplněné, personálu pro odbornou práci bylo velmi málo. Nejdůležitější bylo zajišťovat bezpečnost střežením vězňů a tzv. „nápravně-výchovná činnost“ se realizovala politickými a vojenskými prostředky. Přesto v některých věznicích především díky „osvíceným“ specialistům a vychovatelům započínala skupinová a komunitní práce s odsouzenými, ve smyslu změny životního stylu a přesvědčení odsouzených, že trestná činnost se nevyplácí.“

Jaký pocit máte z vaší práce, co se vám podle vás nejlépe podařilo a na co jste nejvíce pyšní?

„Práce ve vězeňství pro mne představovala možnost tvořivého přístupu a neustálého usilování o účelné změny (jakkoliv to může znít paradoxně, když se mluví o vězeňství), i když jejich realizace byla často velmi svízelná a pomalá. Mladším kolegům a kolegyním jsem v obdobích, kdy chtěli rezignovat na realizaci dobrého nápadu, říkala: „Vydržte, je to jako v Moravském krasu – krápníková metoda – voda kape, kape, ale ten krápník se stejně jednoho dne objeví...“

Co se mně podařilo? Třeba v zákoně č.169/1999 Sb., který jsme tvořili v týmu zkušených ředitelů věznic, spolu s právníkem z ministerstva spravedlnosti, se mi podařilo odůvodnit a prosadit možnost výkonu trestu odnětí svobody matek s dětmi, který několik let úspěšně funguje ve věznici ve Světlé nad Sázavou. Nebo možnost telefonování odsouzených, které je v rozvinutých vězeňských systémech naprosto běžné.

Rovněž jsem iniciovala systém celoživotního vzdělávání personálu a mezinárodní spolupráci Institutů vzdělávání Vězeňských služeb ČR, SRN, PLR, spolupráci s Holandskem a realizaci programu Phare, jako vzdělávací projekt pro management.

Podařilo se mi, alespoň částečně pootevřít vězeňství veřejnosti a zahájit spolupráci s nevládními organizacemi, zejména při protidrogové prevenci u odsouzených.

Podařilo se zlepšit spolupráci věznic s obcemi a městy především při pomocných úklidových pracích vězňů tím, že se překonala původní nedůvěra obyvatel a obavy o bezpečnost. Odsouzení se nyní již běžně zapojují i do kulturních a sportovních akcí regionu, kde je věznice (např. programy prevence kriminality, výstavy výtvarných děl apod.), nu a tomu jsme prošlapávali cesty.

Co se mi nepodařilo? Nepodařilo se mi prosadit důslednou „decentralizaci řízení“, což by znamenalo podstatně vyšší kompetence ředitelů věznic, jaké mají například ředitelé věznic v Holandsku.

Nepodařilo se rovněž prosadit, aby vězeňská služba rozhodovala o zařazení odsouzených do typu věznice, jako je tomu např. v SRN a Kanadě, kde dokonce ředitelé věznic rozhodují o podmíněném propuštění vězňů.

Nepodařilo se stále prosadit zákon o státní službě, který by zahrnoval i zaměstnance věznic a pokud by se uplatnil model dlouhodobě fungující v SRN, nebyly by rozdíly v postavení příslušníků a civilních zaměstnanců. Všichni by byli státními zaměstnanci s patřičnými povinnostmi, ale i výhodami. Rozhodně by to zlepšilo podmínky pro dobrou personální práci a řízení.

Na co jsem pyšná? Určitě na fungující a živé oddělení matek s dětmi, které bylo v roce 1995 jen pouhou myšlenkou. A na „sebeobslužné programy“ zacházení u odsouzených, jejichž zárodky vznikaly ve věznici Pardubice v devadesátých letech. Tehdy jsme se s kolegyní rozjely dokonce do Parlamentu, aby nám bylo povoleno jiné ubytování odsouzených - totiž podle chování ve výkonu trestu a ne podle určení nápravně výchovné skupiny soudem, no a povedlo se. Komise pro vězeňství nám to povolila a hned se efektivněji pracovalo s odsouzenými. Odměnou bylo ubytování s výhodami, které umožňoval zákon, trestem bylo okamžité přestěhování na oddělení s minimem

výhod. Na oddělení s výhodami si odsouzené ženy mohly vařit, práť v pračce, ve volném čase chodit v civilním sportovním oblečení, mohly na vycházky s vychovatelkou do města apod. Bylo to velmi praktické, především pro odsouzené, neboť poměrně rychle pociťovaly „výsledky“ svého dobrého nebo špatného chování, a to patří mezi základní pedagogické principy fungování odměn a trestů pro upevňování pozitivního chování - nu teorie v praxi. Bohužel tento způsob ubytování nám byl později zrušen, a pokud vím, při současném stavu legislativy a přeplněnosti věznic, nelze podobný projekt realizovat.

Snad si mohu dovolit říci, že jsem i pyšná na to, že se mi dařilo na pozicích vedoucí pracovnice vytvářet pozitivní sociální klima. K tomu je třeba se snažit uplatňovat kvalitní a včasnou informovanost, dobrou komunikaci, zpětné vazby, transparentnost, vyváženost ocenění úspěchu a postihu chyb, živým kontaktem s personálem a s odsouzenými. Pokud lidé chodí do práce rádi a navzájem si věří, jsou schopni vyřešit i nejsložitější problémy, které jim praxe přinese. Tím se celkem přirozeně naplňuje teze dynamické bezpečnosti, kdy pozitivní sociální klima je jednou z podmínek bezpečnosti a jen v bezpečné věznici, lze kvalitně pracovat s odsouzenými a tak naplňovat účel trestu odnětí svobody.

Co je podle vás pro práci ve vězeňské službě nejdůležitější?

„Podle mě především umět pracovat v týmu, a to nejen svého úseku, ale celého velmi složitého soukolí věznic, jejíž dobré fungování je zajištěno spoluprací „napříč odděleními“, dále umět „lepit tým“, nikdy neztratit zdravý selský rozum při konečném rozhodování a vzhledem k vysokému riziku vyhoření při této náročné práci i schopnost (a možná i povinnost) tělesné, ale zejména duševní regenerace.“

Co je podle vás největším problémem současného vězeňství?

„Přetrvávají dlouhodobě zejména tyto problémy: zastaralé objekty věznic (budované pro jiné účely, např. bývalé kasárny), přeplněnost věznic, hromadné ubytování (a s tím související prizonizace), nedostatečné možnosti pro zaměstnávání vzdělávání a rekvalifikaci vězňů. Dlouhodobé rozpočtové podhodnocování vězeňství, které má náročnou zakázku od společnosti - chránit její bezpečnost a s prominutím vracet „recyklované napravené“ vězně, a to s minimem prostředků, které stačí sotva na uhrazení stravy, mezd, energií, atd.“

Dosáhlo se transformací vězeňství evropské úrovně?

„České vězeňství se přiřadilo k moderním vězeňským systémům respektováním Evropských vězeňských pravidel zejména v nových zákonech a vyhláškách týkajících se výkonu trestu odnětí svobody, výkonu vazby, ale i změnami respektive novelami trestního zákona a řádu. V 90. letech přinesli první důležité inspirace a návrhy ke koncepčním změnám v českém vězeňství přizvaní experti ze SRN Dr. Bernard Wydra, ředitel Institutu vzdělávání VS ve Straubingu a Dr. Hans Uwe Worliczka, ředitel věznice pro mladistvé. K efektivním koncepčním změnám a jednotlivým transformačním krokům pak rovněž přispívaly poznatky z mezinárodních konferencí o vězeňství, např. v Kroměříži a zkušenosti ze zahraničních služebních cest, zejména ze SRN (první inspirace pro VTOS matek s dětmi), Holandska (bezdrogové zóny), Velké Británie (bezpečnostní opatření ve věznicích pro nejnebezpečnější vězně), či Kanady (kompetence vězeňské služby a hlavně posuzování odsouzených metodou Risk and Need Assessment). Velmi nás těšilo, že časem zahraniční návštěvy pracovníků z vězeňství některé naše právní úpravy a praktické realizace hodnotilo jako inspirace pro své vězeňské systémy.“

Jak vidíte budoucnost vězeňství v České republice?

„Co čeká vězeňství v ČR, se dá tak trochu odvodit z předchozího. Sama považuji za nejdůležitější cíl dosáhnout toho, aby VS ČR mohla zařazovat a přeřazovat odsouzené v typech věznic, podle plnění programů zacházení s odsouzenými a podle výsledků z metody Risk and Need Assessment. Mělo by to přispět efektivnějšímu naplňování účelu TOS a využívání odborníků při zacházení s odsouzenými. Tak by se prohloubila a zkvalitnila diferenciací odsouzených, zejména velmi nebezpečných, nejen podle skutkové podstaty trestného činu, jak je tomu dosud. Pachatel vraždy např. v afektu, může být někdy méně nebezpečný než zloděj, to by právě pomáhala rozlišit kvalitní diagnostika - Risk and Need Assessment. A tak by se také lépe zpracovávaly individuálně směřované programy zacházení "trefující" se do podstaty problému vězněného pachatele trestného činu, zatím vůči odsouzeným formulujeme víceméně obecné programy zacházení - říkám tomu že "zavlažujeme" všechny. Zařazení odsouzených vězeňskou službou a ubytování odsouzených by pak lépe eliminovalo i důsledky věznění, tzv. prizonizaci. Dále je třeba řešit přeplněnost věznic, tu může pomoci odstraňovat větší odvaha soudců k udělování alternativních trestů, to je však vázáno na vyšší počet probačních pracovníků. Česká republika jich má asi 300,

sousední Rakousko 1000. Při nižší přeplněnosti se může odstraňovat hromadné ubytování a může se provozovat více potřebných specializovaných oddělení, podle programů zacházení. Je to vlastně problém spojených nádob.

Koho vy považujete za osobnost Vězeňské služby ČR a proč?

„Snad bych mohla vyjmenovat tři. Nejprve je to doc. Čepelák, dlouholetý vedoucí Výzkumného ústavu penologického. Pod jeho vedením se již v "totalitě" objevil první důraz na individuální rizika vězněného pachatele, individuální kriminální vězně, a k tomu potřebně stanovit tehdejší terminologii resocializační program. On stál i za výraznou personální změnou, do věznic se přijímali první psychologové a pedagogové pro odbornou práci s odsouzenými, ale i proškolení personálu. Jeho práce z oblasti penitenciární psychologie jsou aktuální dodnes.

Druhou významnou osobností z mého pohledu je JUDr. Zdeněk Karabec, který se stal generálním ředitelem VS ČR v 90. letech a jako bývalý akademický vědec z Ústavu pro stát přinesl do vězeňství exaktní přístupy a první odvážně formulované perspektivy VS. Konec jeho pracovní kariéry ve vězeňství už byl jiný, trochu militantnější, ale start byl velmi přínosný, včetně zahraničních kontaktů a kroměřížských konferencí.

Třetí osobností je doc. Miluše Urbanová, která původně jako psychologka ve Výzkumném ústavu penologickém byla tím nutným článkem teorie, kterou ona aplikovala v praxi, učila ji další odborné pracovníky ve vězeňství a pro mne byla vždy "pochodní", která je schopna strhnout k pracovnímu nadšení další. Pokud je mi známo, snad učí v IV VS ČR.“

„Ještě poslední myšlenku. Každé vězeňství, nejen české, se musí denně vypořádávat se základním anachronismem, a to: Jak v podmínkách nesvobody, připravovat odsouzené pro život na svobodě.“

PhDr. Jiří Tregler

Můžete porovnat, vězeňství před rokem 1989 a po něm? Co a proč bylo podle vás lepší nebo naopak horší?

„Není jednoduché srovnávat české vězeňství v období před listopadem 1989 a po něm. V totalitních systémech, tedy v prostředí politické nesvobody je i zacházení s vězňenými osobami významně politicky ovlivněno a ne jinak tomu bylo v ČSSR. Na druhou stranu je třeba říci, že např. zákon o výkonu trestu odnětí svobody č. 59/1965 Sb. byl ve své podstatě až neuvěřitelně moderní a pokrokovou právní úpravou, pokud bychom se pokusili odmyslet jeho dílčí politizující aspekty. Tento zákon, potažmo na něm založené zacházení s odsouzenými, měl svůj základ v tzv. Minimálních vězeňských pravidlech, vydaných Organizací spojených národů.

Lepší bylo tehdy nepochybně materiální zabezpečení tehdejšího Sboru nápravné výchovy v porovnání se současnou vězeňskou službou.

Horší je dnes jednoznačně pozice osob, propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody. Jejich "startovací pozice", mají-li skutečný zájem o vybudování nové existence v souladu se společenskými požadavky, je dnes nesmírně obtížná. Pomáhající instituce zpravidla nedisponují takovým potenciálem, aby vyvedly propuštěného trestance, mnohdy zadluženého, bez příštěší, bez fungující rodiny, navíc s aktuální stigmatizací kriminálního, z bludného kruhu. Nabídka na trhu práce je dnes minimální, stejně jako nabídka sociálního ubytování či bydlení.“

Jaký pocit máte z vaší práce, co se vám podle vás nejlépe podařilo a na co jste nejvíce pyšní?

„Mám-li být upřímný, pak přiznávám, že je to až frustrující poznání reality dnešního českého vězeňství; na straně jedné v důsledku dlouhodobého podfinancování celého systému neutěšený stavebně technický stav objektů užívaných vězeňskou službou a na straně druhé neustále se zvyšující počty vězňů, jejich narůstající nebezpečnost či agrese. A dále samozřejmě dlouhodobě se zhoršující pracovní podmínky pro všechny zaměstnance českého vězeňství.

Pyšní mohu být jedině na zaměstnance vězeňské služby, kteří si i v těchto mimořádně složitých podmínkách dokážou, alespoň zatím, poradit se všemi náročnými pracovními úkoly a udržují systém v chodu.“

Pokud se hodnocení mých osobních úspěchů či neúspěchů týká, to bych přenechal druhým a času, neboť ten ukáže...“

Co je podle vás pro práci ve vězeňské službě nejdůležitější?

„Je to nepochybně lidský potenciál, odborný potenciál na straně zaměstnanců vězeňské služby.“

Co je podle vás největším problémem současného vězeňství?

„S politováním konstatuji, že je to právě ekonomická situace státu. Bohužel to nejsou odborníci na penologii a bezpečnost, kdo rozhoduje, jak se bude pracovat s vězni, jaká bude míra bezpečnostního zajištění personálu věznic a celé společnosti. Jsou to ekonomové.“

Dosáhlo se transformací vězeňství evropské úrovně?

„Z pohledu zacházení s vězni jsme v České republice relativně snadno a rychle dosáhli po listopadu 1989 evropského standardu. Naše právní úprava výkonu vazby i trestu odnětí svobody je založena na veškerých doporučeních Rady Evropy v této oblasti, shrnutých do Evropských vězeňských pravidel. Dodržování těchto pravidel je předmětem intenzivní kontroly nejen orgánů ČR, ale též orgánů s evropskou působností a české vězeňství zde dlouhodobě velmi dobře obstává. Otázkou ovšem zůstává, jak tomu bude dále při stále se zvyšující přeplněnosti českých věznic.“

Jak vidíte budoucnost vězeňství v České republice?

„Budoucnost vězeňství ČR bude v dalším období jistě zásadně limitována ekonomickým potenciálem našeho státu a jeho trestní politikou. Současné trendy signalizují, že mnohé se bude muset změnit. Aktuálně je ČR jedinou evropskou zemí, kde se stále zvyšují počty vězňů, především odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody. Jejich počty již dosahují cca 240 osob na 100 tis. obyvatel, čímž drží ČR smutný evropský primát. Přitom evropský průměr představuje cca 140 až 160 vězňů na 100 tis. obyvatel. V tzv. stabilních demokratických zemích se silnou ekonomikou registrují pak pouze od 50 do 80 vězňů na 100 tis. obyvatel.“

Koho vy považujete za osobnost Vězeňské služby ČR a proč?

„Osobnosti, jejich velikost a význam, by asi měli hodnotit historikové s patřičným časovým odstupem, a proto bych si dovolil zmínit pouze jména dvou penologů, jejichž zásluhy o rozvoj rakousko-uherského a dále československého vězeňství jsou nezpochybnitelné, i když jistě velmi rozdílné. Jsou to:

František Josef Řezáč (1819-1879), vězeňský kaplan, pedagog, politik a reformátor vězeňství;

JUDr. Emil Lány (1879-1945), ministerský rada pověřený organizací a řízením vězeňství a československý delegát v mezinárodní komisi pro trestní právo a vězeňství.“

Zdeněk Gregor

Můžete porovnat, vězeňství před rokem 1989 a po něm? Co a proč bylo podle vás lepší nebo naopak horší?

„Ve vězeňství pracuji od roku 1977. Prošel jsem více funkcemi od údržbáře až po vedoucího oddělení. V současné době se snažím zabezpečovat řádný chod Expedičního skladu VS ČR. Vězeňství před rokem 1989 a po něm můžu porovnat jen ve změnách v organizačních a provozních podmínkách našeho skladu. Od roku 1990 řídí Expediční sklad Skuteč ředitelství VS ČR odbor logistiky. Do roku 1989 nás řídil útvar SNV Pardubice – týlové oddělení. Organizačně hodnotím dnešní stav na velmi dobré úrovni, protože odpadl nižší článek řízení a vše se řeší rychleji. Ve Výstrojním skladu SNV pracovalo 25 zaměstnanců. Nyní pouze 18 zaměstnanců a to v ES byly zřízeny nové služby pro VS ČR. V prostorách expedičního skladu byl vybudován centrální archiv a výstrojní výdejna.“

Jaký pocit máte z vaší práce, co se vám podle vás nejlépe podařilo a na co jste nejvíce pyšní?

„Podařilo se mi v krátké době ve spolupráci s ostatními zaměstnanci ES přestěhovat a zprovoznit jak centrální archiv, tak i výstrojní výdejnu. Z důvodů mého vzdělání ve stavebním oboru se snažím zlepšovat stav budov celého expedičního skladu. Podařilo se mi zavést plynofikaci našeho areálu včetně vybudování plynové kotelny. V roce 2011 se podařilo zkolaudovat muniční sklad pro Vězeňskou službu ČR. Jsem pyšný na to, že po mém odchodu na zasloužilý pracovní odpočinek po mně zůstanou trvalé viditelné hodnoty.“

Co je podle vás pro práci ve vězeňské službě nejdůležitější?

„Schopnost řešit vzniklé problémy. Udržení součinnosti a pracovní shody mezi občanskými zaměstnanci a příslušníky vězeňské služby.“

Co je podle vás největším problémem současného vězeňství?

„Problém ve vězeňství vidím v tom, že vězeňský sbor není apolitický a po skončení volebního období se mění koncepce vězeňství. Věřím, že stávající generální ředitel prosadí dlouhodobou koncepcí Vězeňské služby ČR.“

Dosáhlo se transformací vězeňství evropské úrovně?

„Nemohu posoudit, nemám vědomosti o evropském vězeňství. Doporučuji oslovit zaměstnance vězeňské služby, kteří se zúčastnili stáží o vězeňství v EU.“

Jak vidíte budoucnost vězeňství v České republice?

„Budoucnost vězeňské služby vidím velmi dobře, protože jak roste kriminalita v České republice, tak bude potřeba více vězeňských zařízení.“

Koho vy považujete za osobnost Vězeňské služby ČR a proč?

„Já osobně považuji za osobnost Vězeňské služby ČR dlouholetého zaměstnance pana Milana Kozáka. Od roku 1993 se používá pro české vězeňství nový oborový znak VS ČR, jehož výtvarnou a heraldickou podobu navrhl již v roce 1992 výše jmenovaný. Oborový znak v této podobě byl použit doposud u všech ražeb čestných dekorací Vězeňské služby ČR. Navrhl také kompletní sestavu služebních stejnokrojů. Dále navrhl nové vrchní ošacení pro obviněné, odsouzené a mladistvé. V letech 2002 až 2009 se tímto vrchním ošacením podařilo přestrojit celou vězněnou populaci v počtu cca 23 000 osob. Myslím si, že jmenovaného zásluhy pro vězeňskou službu nebyly dostatečně vyzvednuty a ceněny.“

PhDr. Aleš Kýr

Můžete porovnat, vězeňství před rokem 1989 a po něm? Co a proč bylo podle vás lepší nebo naopak horší?

„České vězeňství před rokem 1989 bylo poznamenáno politickým vývojem Československa po druhé světové válce, který se odklonil od západoevropských humanistických a penitenciárních tradic. Vězeňství se stalo významným mocenským nástrojem KSČ a vězeňský personál ozbrojeným sborem, jehož činnost byla centrálně řízena v rámci MV na základě sovětských zkušeností. I když se v roce 1965 začínají znovu uplatňovat výchovné metody k nápravě odsouzených, nebylo využito všech možností vzhledem k důsledkům politické normalizace po roce 1968.

Zrušení Výzkumného ústavu penologického SNV ČSR v roce 1980 vedlo k odborné stagnaci českého vězeňství. Teprve reformní opatření v letech 1990-1992 na základě nové koncepce českého vězeňství v duchu Evropských vězeňských pravidel a penitenciárních tradic vedla k žádoucím pozitivním změnám při výkonu vazby a trestu odnětí svobody.“

Jaký pocit máte z vaší práce, co se vám podle vás nejlépe podařilo a na co jste nejvíce pyšní?

„Ve funkci ředitele sekretariátu generálního ředitele v letech 1990-2000 jsem měl významnou příležitost podílet se na prosazování reformy českého vězeňství, navazování odborných zahraničních kontaktů k využití zkušeností ve vězeňství a na zřízení Kabinetu dokumentace a historie VS ČR (1992) a Památníku Pankrác (1996) k poučení z minulosti českého vězeňství.“

Co je podle vás pro práci ve vězeňské službě nejdůležitější?

„Za nejdůležitější pro práci ve vězeňství považuji odborně připravený a mravně způsobilý vězeňský personál ve výkonné službě i na všech úrovních řízení.“

Co je podle vás největším problémem současného vězeňství?

„Za největší problém současného vězeňství považuji přetrvávající nedostatečné podmínky k zaměstnávání odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody, i když nelze odhlédnout od prostorových a finančních podmínek.“

Dosáhlo se transformací vězeňství evropské úrovně?

„Úspěšná transformace českého vězeňství, která vedla k dosažení evropské úrovně, byla opakovaně potvrzena na mezinárodních konferencích a seminářích k problematice vězeňství, pořádaných v ČR i zahraničí.“

Jak vidíte budoucnost vězeňství v České republice?

„Budoucnost českého vězeňství závisí na celé řadě vnitřních i vnějších podmínek, jejichž vývoj a vzájemné působení nelze kvalifikovaně odhadnout. Přál bych si však, aby Vězeňská služba ČR nemusela v budoucnu slevovat ze svých koncepčních záměrů, přijatých v roce 1992.“

Koho vy považujete za osobnost Vězeňské služby ČR a proč?

„Za osobnost v určitém oboru a historickém kontextu lze považovat konkrétní osobu až s určitým delším časovým odstupem. Významné osobnosti českého vězeňství 19. a 20. století jsou známy. Věřím, že této pocty jednou dosáhnou i Ti, se kterými bylo mi ctí spolupracovat.“

5. Závěr

Každá doba přinášela změny nejen politické a společenské, ale automaticky se projevovala i v systému vězeňství a věznění vůbec. S těmito změnami souvisí i to, co určitá společnost považuje za společensky nepřijatelné chování, které je nutné potrestat a zároveň i to, jaký konkrétní trest považuje jako adekvátní za dané chování. Do způsobu trestání pachatelů trestných činů se promítá celková vyspělost společnosti, její kulturní úroveň.

Účelem trestu je účinná ochrana společnosti, tuto ochranu zajišťuje právě Vězeňská služba České republiky. Vězeňství v moderní společnosti chápeme jako systém sociálních služeb, který se orientuje na změnu chování odsouzených a jejich případnou opětovnou integraci do společnosti. Sociální pedagogika je obor zabývající se výchovným působením na rizikové a znevýhodněné skupiny mládeže i dospělých. Je rovněž zaměřena na výchovu a pomoc rodinám s problémovými dětmi, na skupiny mládeže ohrožené drogami, na jedince propuštěné z vazby apod. Podle B. Krause je náplní práce sociálního pedagoga mimo jiné výchova či převýchova lidí, kteří mají problém se jakkoliv zařadit do společnosti. Mezi takové mohou patřit například osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody, nepřizpůsobiví jedinci, přistěhovalci apod.

Každá doba měla a má i dnes své významné osobnosti, které se podílejí na jejím fungování. I vězeňstvím prošla řada osobností, které se snažily o to, aby uvěznění pachatele nebylo jen jeho izolací od společnosti, ale aby v době výkonu trestu odnětí svobody docházelo k jeho nápravě. Tyto jejich snahy jsou ovlivňovány nejen ideologií dané doby, ale tím jak celá společnost vězeňství vnímá. A tak se v průběhu času měnilo i vězeňství, procházelo lepšími i horšími obdobími. Za to lepší je možné považovat dobu před první světovou válkou, kdy naše vězeňství bylo na světové úrovni. Změnu k horšímu přinesla druhá světová válka. Přestože se po roce 1945 objevovaly snahy o opětovné zavedení vězeňského pořádku z dvacátých let, stal se trest spíše represivním než nápravným prostředkem. Pozdějším vlivem komunistické strany a její ideologie došlo k úplnému úpadku smyslu vězeňství.

Po roce 1989 byla vězeňská služba postavena před nelehký úkol vrátit naše vězeňství na evropskou úroveň. Přestože se některé snahy o povznesení vězeňství již podařilo naplnit, jsou zde problémy, které tyto snahy brzdí. Jedná se především o problém přeplněnosti věznic, která v současné době převyšuje 120%. Dále je to také problém s nízkou zaměstnaností vězňů. Z důvodu nedávné celosvětové hospodářské krize mnoho firem ukončilo spolupráci s vězeňskou službou, a tak je velmi těžké zajistit pro odsouzené jinou práci. Velký problém současného vězeňství představuje nedostatek finančních prostředků, které jsou nutné nejen pro řádný chod věznic, vazebních věznic a detenčních ústavů. Nedostatek financí se projevuje i v zajišťování odpovídající úrovně věznic, jejich zabezpečení a dalšího rozvoje. Nedostatečné finanční prostředky se dále odráží i v omezené možnosti dostatečně ohodnotit práci zaměstnanců vězeňské služby, která je navíc v očích veřejnosti neustále negativně ovlivňována médii.

Z daného vyplývá, že dosažení požadovaných změn ve vězeňství je nejen úkolem vězeňské služby, ale mělo by být i jednou z priorit naší vlády. Zde je možné jen souhlasit s výrokem Winstona Churchilla: *„Ukažte mi vaše vězení a já vám řeknu, jaká je vaše společnost“*.

Resumé

Bakalářská práce je zaměřena na změny v systému vězeňství a věznění na území naší republiky od počátků, až po současnost, a také jsou zde zmíněny významné osobnosti, které se podílely na transformaci vězeňské služby. Práce je rozdělena do čtyř částí.

Obsahem první části práce je historický přehled vývoje vězeňství na našem území od rozpadu Velkomoravské říše a příchodu Konstantina a Metoděje. Následuje popis změn v struktuře vězeňství, které souvisejí se změnami a vývojem celé společnosti až do současnosti. Je zde také nastíněn výhled Vězeňské služby České republiky do roku 2015.

Ve druhé části je popsán současný stav Vězeňské služby České republiky a zahrnuje také systém vězeňských zařízení a jejich rozdělení. Jsou zde zmíněny i podmínky a programy zacházení v jednotlivých typech vězeňských zařízení.

Třetí část práce je věnována životopisům významných osobností, které se podílely na transformaci vězeňství, ať už v dávné minulosti, nebo v současné době.

Čtvrtou závěrečnou část tvoří rozhovory s osobnostmi současného vězeňství v České republice. Zahrnuje jejich ohlédnutí do minulosti, a také zhodnocení změn, ke kterým ve vězeňství v uplynulých letech došlo.

Anotace

Tato bakalářská práce na téma „Proces transformace českého vězeňství a jeho osobnosti“ je zaměřena na historii a vývoj vězeňství na území České republiky a také se věnuje významným osobnostem, které se na tomto vývoji podílely.

V první části práce je nastíněn vývoj vězeňství na našem území od jeho počátků až po současnost. Druhá část se věnuje jednotlivým druhům vězeňských zařízení v České republice. Třetí a čtvrtá část práce je věnována významným osobnostem současného českého vězeňství, které se podílely na transformaci Vězeňské služby České republiky.

Klíčová slova

Historie, současnost, vězeňství, trest, odsouzený, humanizace, transformace, osobnost, koncepce

Annotation

This bachelor essay with topic „The transformation process of the Czech prison system and its personalities” is focused on a history and the development of prison system in Czech Republic and also mentions significant personalities who participated in it.

In the first part is mentioned history of the prison system in our country since its roots until now. The second part is about individual detention facilities in Czech Republic. Third part is about significant personalities of today’s Czech prison system who participated in transformation of the Czech prison service.

Key words

History, present, imprisonment, punishment, convict, humanization, transformation, personality, conception

Přehled použité literatury

Zákony:

1. Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody
2. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákoník, platný do 31. 12. 2009
3. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, trestní řád
4. Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky
5. Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody
6. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, platný od 1. 1. 2010

Literatura:

7. BAJCURA, L. Nástin periodizace dějin vězeňství v českých zemích v letech 1945 – 1969, *České vězeňství*, č. 6/ 1999.
8. JOHN, R. *Věznice Valdice v proměnách času 1857 – 2007*, Tiskárna Vazební věznice Praha – Pankrác, 2007.
9. JŮZL, M., OLEJNÍČEK, A., *Penologie a penitenciární pedagogika*. Brno: IMS Brno, 2004.
10. KAPLAN, K., *Československo v letech 1945 – 1948*, Praha 1991.
11. KAPLAN, K., *Československo v letech 1967 – 1969*, Praha 1991.
12. PAMÁTNÍK PANKRÁC, Příloha Časopisu České vězeňství č. 4/1999. Tisk TG Lanškroun, 1999.
13. PAMĚTNÍ ALMANACH 1996 - 2006, Institut vzdělávání Vězeňské služby ČR ve Stráži pod Ralskem, Tiskárna vazební věznice Praha – Pankrác, 2006.
14. ŘEHOŘ, A., *Metodické pokyny pro vypracování bakalářské a diplomové práce*. Brno: IMS Brno, 2008.
15. ŘEZÁČ, F. J. *Vězeňství v posavadních způsobech svých s návrhem o zdárnějším trestání a polepšování zločinců*. Reedice: Příloha časopisu České vězeňství č. 4 a 5. VS ČR 1995.
16. OCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie I*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 978-80-7372-203-6
17. SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie II*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 978-80-7372-204-3

18. SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie III*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 978-80-7372-205-0
19. UHLÍK, J. *Historie věznění a vězeňství v Čechách*. Studijní materiál IVVS, Stráž pod Ralskem, 2006.
20. UHLÍK, J. F. J. *Řezáč – reformátor vězeňství a školství 19. století*, Příloha časopisu České vězeňství č. 2/1997. Praha: Vazební věznice Praha – Pankrác, 1997.
21. VS ČR, *Koncepce rozvoje českého vězeňství v ČR /Obnovené vydání/*, Příloha časopisu České vězeňství č.1/1998. Praha: Vazební věznice Praha – Pankrác, 1998.
22. VS ČR, *Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015*. Praha: Vazební věznice Praha – Pankrác, 2005.

Časopisy:

23. České vězeňství č. 2-3/1999, VS ČR Praha:1999.
24. České vězeňství č. 4/2009, VS ČR Praha: 2009.
25. České vězeňství č. 1/2010, VS ČR Praha: 2010.
26. České vězeňství č. 1/2011, VS ČR Praha: 2011.
27. České vězeňství č. 4/2011, VS ČR Praha: 2011.
28. Časopis pro historickou penologii, Historická penologie č. 1/2003, Praha: Institut vzdělávání - Kabinet dokumentace a historie VS ČR, 2003.
29. Časopis pro historickou penologii, Historická penologie č. 1/2004, Praha: Institut vzdělávání - Kabinet dokumentace a historie VS ČR, 2004.

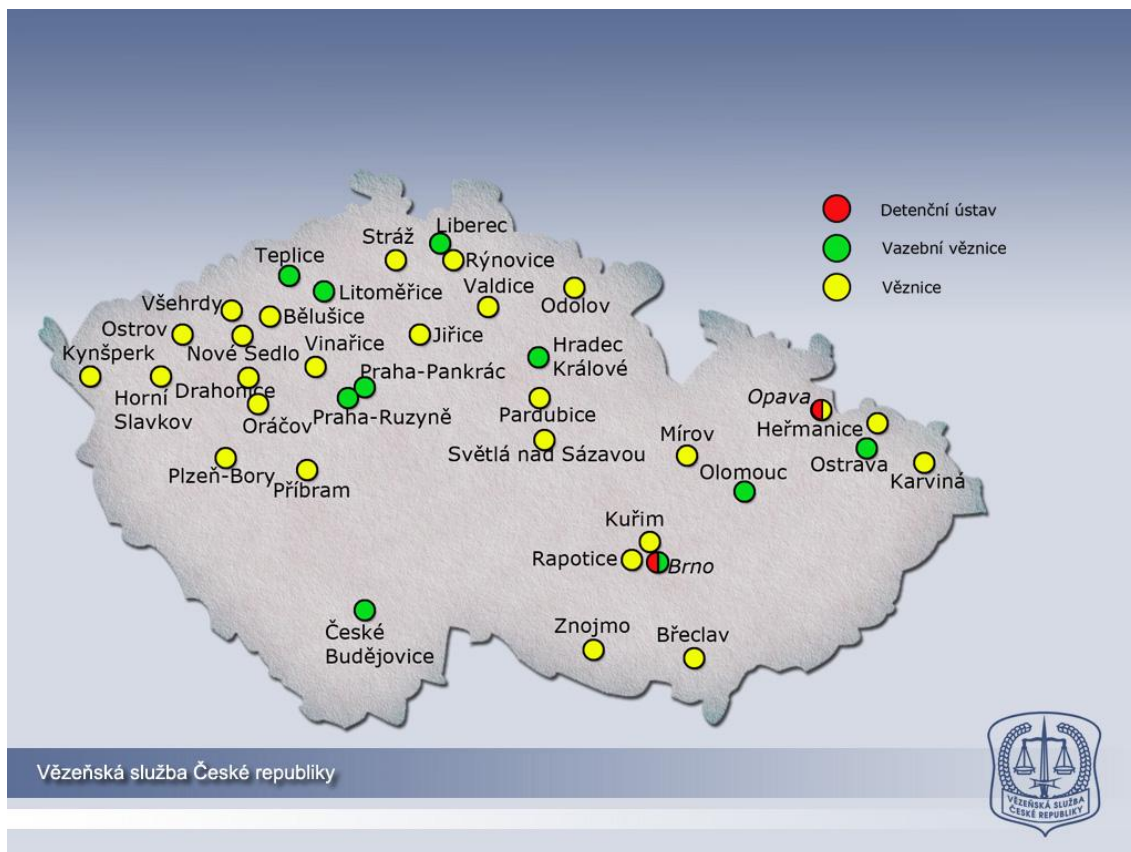
Internetové stránky:

30. www.vscr.cz, dne 10. 1. 2012.
31. www.ivvs.cz, dne 10. 1. 2012.
32. www.justice.cz, dne 2. 2. 2012.
33. www.uhersko.com, dne 19. 2. 2012.
34. www.trestni.juristic.cz, dne 20. 2. 2012.
35. www.mvcr.cz, dne 20. 2. 2012.
36. www.politictivezni.cz, dne 2. 4. 2012

Přílohy

Příloha č. 1

Mapa věznic v České republice

Zdroj: www.vscr.cz

Příloha č. 2

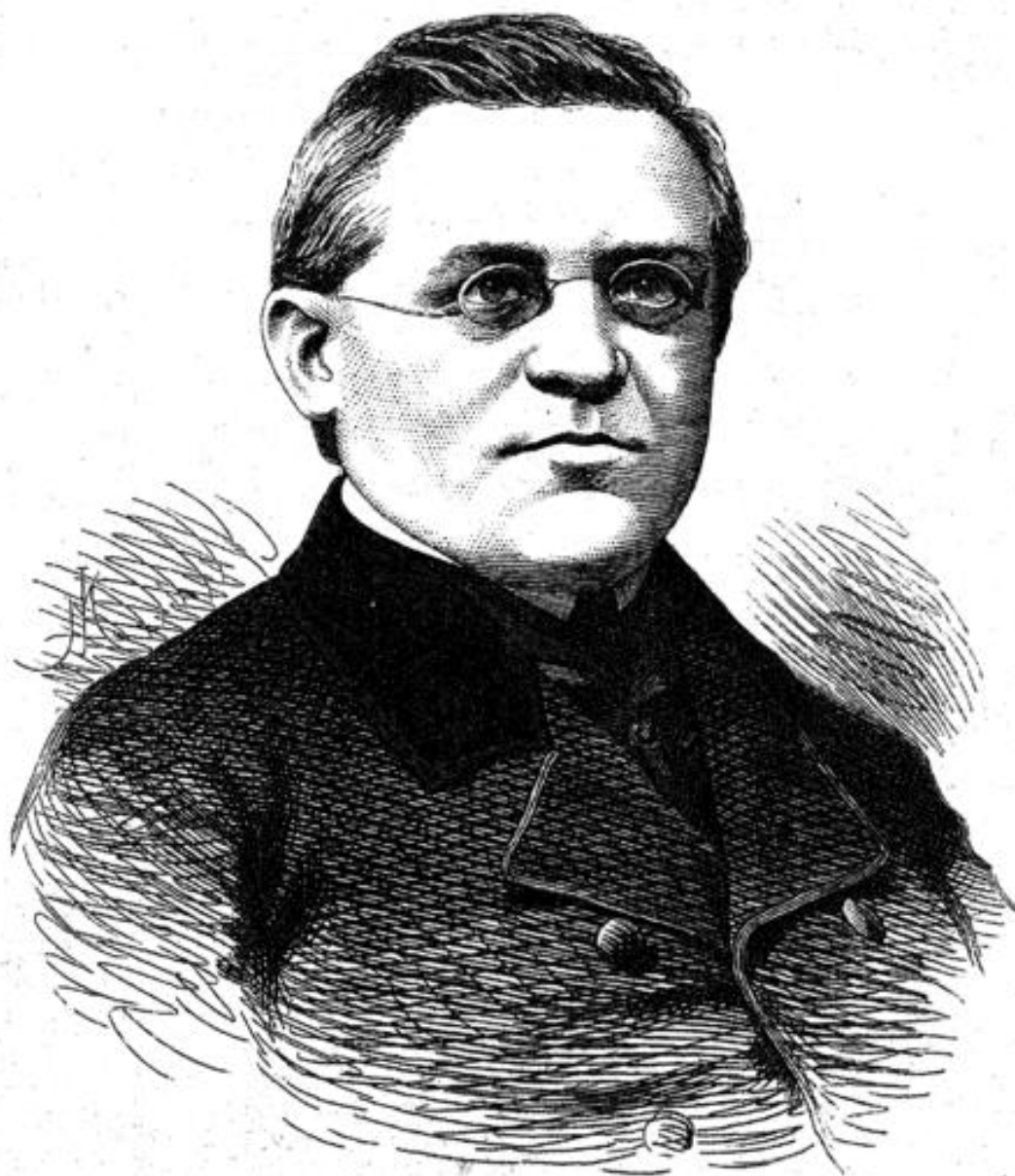
Věznice a pracovní tábory v Československu

Zdroj: www.politictivezni.cz

Příloha č. 3

František Josef Řezáč

P. Fr. J. Řezáč.
(Die fotografa kreslil Josef Mukařovský.)